



Handelshögskolan
VID GÖTEBORGS UNIVERSITET

JURIDISKA INSTITUTIONEN

Programmet för juris kandidatexamen

Tillämpade studier, 30 hp

September 2011

Övergrepp i rättssak

- Om goda människors tystnad

Författare: Josefin Pernmyr
Handledare: Universitetslektor Gösta Westerlund
Ämne: Straffrätt

Jag vill först och främst inleda denna uppsats med att tacka min handledare, Gösta Westerlund. Din uppmuntran och ditt engagemang har varit mycket värdefullt för mig. Din positiva inverkan har inte enbart haft betydelse för denna uppsats genomförande. Den termin i straffrätt med dig som föreläsare är den tid under utbildningen som jag minns som både roligast och mest lärorik. Tack!

Jag vill också tacka mina föräldrar som har stöttat mig under hela min utbildning, särskilt vad gäller att alltid ställa upp som barnvakt för mina två barn då utbildningen stundtals har varit mycket tidskrävande. Tack!

*Josefin Pernmyr
September 2011*

Sammanfattning

På senare år har media i allt högre utsträckning rapporterat om hur vittnen och målsägande hotas bl.a. i samband med rättegångar. Det är allvarligt, inte enbart för den enskilde som utsätts utan också för hela rättssystemet. Syftet med denna uppsats har därför varit att undersöka hur regelverket kring övergrepp i rättssak är beskaffat samt vilka konsekvenser för samhället, rättssystemet och för den enskilde som brottet har. Vilka begår brottet? Hur vanligt förekommande är det? Har samhället vidtagit några åtgärder i brottsbekämpande syfte? Den metod som använts vid uppsatsarbetet har varit traditionell juridisk metod där lagstiftning, förarbeten och myndighetspublikationer utgjort en central del av mitt källmaterial.

Övergrepp i rättssak finns reglerat i 17:10 BrB. Det är ett brott som har ökat. Övergrepp i rättssak är ett allvarligt brott vilket lagstiftaren har markerat genom att det i paragrafen föreskrivs upp till åtta års fängelse. Rättsväsendet är beroende av att målsäganden och vittnen på ett fritt och sanningsenligt sätt medverkar i rättsprocessen. I Sverige har vi också med få undantag en skyldighet att efter kallelse avlägga vittnesmål. En vägran att avlägga vittnesmål är förenat med sanktioner såsom vite och häktning.

Lagrummet syftar till att skydda de som gjort anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgivit utsaga hos domstol eller annan myndighet. Även blivande sådana skyddas. Skyddet avser våld eller hot om våld samt andra gärningar som medför lidande, skada eller olägenhet. Även hot om sådan gärning är straffbart enligt paragrafen. Gärningen ska syfta till att hindra från åtgärd eller hämnas sådan åtgärd.

Det är inom tre stora kategorier som övergrepp i rättssak begås. Det sker i samband med relationsvåld, ungdomsbrottslighet och inom den organiserade brottsligheten. Det är ovanligt att gärningspersonen inte tillhör någon av dessa grup-

per. Särskilt bland ungdomar har det visats sig finnas en stor okunskap om brottet.

Flera olika åtgärder har vidtagits för att underlätta för vittnen, målsägande samt andra förhörspersoner att delta i rättsprocessen. De flesta av insatserna som vidtagits har varit inriktade på förfarandet i samband med rättegång eller efter avslutad rättsprocess. Det vanligaste är dock att brottet begås i direkt anslutning till det brott som övergrepp i rättssak syftar till att skydda från att komma till rättsväsendets kännedom. Målsägandebiträde, vittnesstöd och folkbokföringsåtgärder syftar dels till att underlätta för personer att delta i en rättsprocess dels skydda dem efter avslutad rättsprocess. För att komma till rätta med den ökande frekvensen av övergrepp i rättssak måste ett bredare perspektiv på det brottsbekämpande arbetet appliceras.

Förkortningslista

| | |
|---------|----------------------------------|
| AA | Anfört Arbete |
| BrB | Brottsbalken |
| Brå | Brottsförebyggande rådet |
| DS | Departementsskrivelse |
| HD | Högsta domstolen |
| JO | Justitieombudsmannen |
| JT | Juridisk Tidskrift |
| KBrB I | Brottsbalken en kommentar, del 1 |
| KBrB II | Brottsbalken en kommentar, del 2 |
| NJA | Nytt juridiskt arkiv |
| PL | Polislagen |
| Prop. | Proposition |
| RB | Rättegångsbalken |
| RF | Regeringsformen |
| RÅ | Riksåklagaren |
| SOU | Statens offentliga utredningar |
| SvJT | Svensk Juristtidning |
| TR | Tingsrätt |

Innehåll

| | |
|--|----|
| 1. Inledning..... | 8 |
| 1.1 Bakgrund | 8 |
| 1.2 Syfte och frågeställningar | 9 |
| 1.3 Metod och material | 9 |
| 1.4 Avgränsning..... | 10 |
| 1.5 Disposition..... | 10 |
| 2. Vittnesplikt | 11 |
| 2.1 Vittnespliktens omfattning | 11 |
| 2.2 Sanktioner | 12 |
| 2.3 Alternativ för genomförande av vittnesmål..... | 12 |
| 3. Om begreppet hot..... | 14 |
| 4. Lagrummet | 19 |
| 4.1 17 kap. BrB om brott mot allmän verksamhet m.m. | 19 |
| 4.2 Övergrepp i rättssak 17:10 BrB | 19 |
| 4.3 Den skyddade personkretsen..... | 21 |
| 4.3.1 Skydd enligt första punkten | 21 |
| 4.2.3 Skydd enligt båda punkterna | 22 |
| 4.4 Den brottsliga gärningen..... | 23 |
| 4.4.1 Allmänt om den brottsliga gärningen | 23 |
| 4.4.2 Våld eller hot mot tjänsteman | 25 |
| 4.4.3 Förgripelse mot tjänsteman..... | 27 |
| 4.5 Uppsåt | 31 |
| 5. Konkurrens | 32 |
| 5.1 Allmänt om konkurrens..... | 32 |
| 5.2 Konkurrens enligt rättspraxis | 32 |
| 5.3 Konkurrens vid övergrepp i rättssak | 34 |
| 5.3.1 Våld mot tjänsteman..... | 36 |
| 5.3.2 Förgripelse mot tjänsteman..... | 38 |
| 6. Förekomst | 40 |
| 6.1 Identifikation av brottet..... | 40 |
| 6.2 Statistik..... | 40 |
| 6.3 Anmälningsbenägenhet | 43 |
| 7. Gärningspersoner..... | 44 |
| 8. Häktning | 46 |
| 9. Ändring av straffskalorna | 47 |
| 9.1 Prop. 1981/82:141 om ändring i lagstiftningen om kriminalvård i anstalt m.m. ... | 47 |
| 9.2 Prop. 1992/93:141 om ändring i brottsbalken m.m. | 48 |
| 9.3 Prop. 1996/97:135 Ändring i brottsbalken. Skärpning av straff för övergrepp i rättssak..... | 49 |
| 9.4 Prop. 2001/02:59 Hets mot folkgrupp, m.m..... | 51 |
| 10. Åtgärder | 53 |
| 10.1 Målsägandebiträde | 53 |

| | |
|--|----|
| 10.2 Vittnesstöd | 54 |
| 10.3 Anonyma vittnen..... | 55 |
| 10.4 Folkbokföringsåtgärder | 56 |
| 10.4.1 Sekretessmarkering..... | 57 |
| 10.4.2 Kvarskrivning | 57 |
| 10.4.3 Fingerade personuppgifter | 58 |
| 10.5 JO ang. bekämpning av organiserad brottslighet | 59 |
| 10.5.1 Sociologen Micael Björks respons på JO:s åtgärdsförslag | 61 |
| 11. Avslutande diskussion | 63 |
| Källförteckning | 66 |

*”Den stora tragedin är inte de onda
människornas brutalitet utan de
goda människornas tystnad.”*

Martin Luther King

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Övergrepp i rättssak är ett brott, som kommit att bli ett allt allvarligare problem i vårt samhälle, vilket statistiken också visar.¹ Medias rapporter om hur vittnen och brottsoffer hotas i samband med rättegångar har avlöst varandra. Att vittnen och brottsoffer på ett fritt och sanningsenligt sätt kan lämna information till rättsväsendet är inte bara en viktig utan en grundläggande förutsättning för ett fungerande rättssystem. Den som blivit utsatt för ett brott måste göra en anmälan till polisen annars riskerar brottet att aldrig komma till myndighetens kännedom. Om myndigheten inte får vetskap om brott går gärningspersoner fria.

Det råder med få undantag en skyldighet att efter kallelse vittna i rättegång. Vittnen har ofta en central roll under huvudförhandling och deras uppgifter utgör en viktig del av den bevisning som åklagaren lägger fram och som domstolen sedan har att pröva. Ett vittne kan vara avgörande för om ett åtal leder till en fällande dom. Det finns således mycket att vinna för den som kan förhindra att viktiga uppgifter kommer till rättsväsendets kännedom. Att skrämma målsägande och vittnen kan vara ett relativt ”billigt” sätt att undandra sig ett långt fängelsestraff och därmed hindra rättvisan. Därmed inte sagt att övergrepp i rättssak är ett ”billigt” brott. Konsekvenserna för gärningspersoner som döms för övergrepp i rättssak är allvarliga med långa fängelsestraff som följd.

Övergrepp i rättssak är på flera sätt ett allvarligt brott. Lagstiftaren har i omgångar markerat brottets allvarlighetsgrad genom höjningar av straffskalan. Idag föreskrivs upp till åtta års fängelse i straffskalan. Det är dessutom ett allvarligt brott

¹ Se nedan kap. 6

av det skälet att det är ett systemhotande brott som ger sig på samhällets funktioner och därför riskerar att allvarligt skada hela rättssystemet. Trots lagstiftarens markering med en skärpning av straffskalan och en ökad kunskap om brottet fortsätter övergrepp i rättssak att öka.

En ökad internationalisering ställer krav på att kunna möta den nya brottslighet som följer med den. I Sverige har vi kunnat se en ökning av brottslighet som är förknippad med kriminella grupperingar. Det är brott som för de drabbade ger upphov till mycket lidande. Det påverkar dessutom allmänheten med rädsla och otrygghet som följd. Det är allvarligt. Rättssystemet måste därför på ett kraftfullt sätt visa att det inte accepterar sådana yttringar. Det är väsentligt eftersom ett rättssystem som visar sig sårbart riskerar att hamna i en förtroendekris. En grundförutsättning för att allmänheten ska känna trygghet är en tilltro till rättssystemet. Samhället måste visa, inte bara en vilja, utan också en förmåga att skydda invånarna.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med detta arbete är att undersöka hur regelverket kring brottet övergrepp i rättssak är beskaffat samt dess konsekvenser för samhället, rättssystemet och den enskilde. Vilka begår brottet? Hur vanligt förekommande är det? Vilka åtgärder kan vidtas i brottsbekämpande/brottsförebyggande syfte?

1.3 Metod och material

Jag har för att analysera brottet - övergrepp i rättssak - använt mig av traditionell juridisk metod där lagstiftning, förarbeten och myndighetspublikationer utgjort en central del av mitt källmaterial. Rättspraxis, särskilt domar från högsta domstolen, och juridisk litteratur har också varit ett värdefullt hjälpmedel. För att kunna genomlysas regelverket i 17:10 BrB har det varit nödvändigt att göra jämförelser med andra straffstadganden i 17 kap. BrB. De mest centrala straffstadganden i den jämförelsen har varit 17:1 BrB om våld eller hot mot tjänsteman och 17:2 BrB om förgripelse mot tjänsteman.

1.4 Avgränsning

Arbetets fokus har varit att undersöka gällande rätt avseende övergrepp i rättssak. Viss historisk tillbakablick har dock varit nödvändigt eftersom samhällsklimatet idag är annorlunda jämfört med det som rådde vid paragrafens tillkomst vilket också har avspeglats i straffstadgandet. En ökad internationalisering med framförallt en ökning av kriminella grupperingar har föranlett att straffstadgandet varit föremål för flera ändringar. Uppsatsen behandlar inte påföljd. Det är en avgränsning som jag ansett vara nödvändig eftersom uppsatsen annars skulle bli alltför omfattande. De lagändringar som skett har varit inriktade på att skärpa straffen. Dessa ändringar behandlas dock i uppsatsen eftersom jag ansett det viktigt att belysa de diskussioner och de argument som fördes fram i samband med ändringarna.

1.5 Disposition

Uppsatsen inleds med en beskrivning av den vittnesplikt som vi har i Sverige och de sanktioner som kan tillgripas för att förmå en person att avlägga vittnesmål. I kapitel tre redogörs för vad som juridiskt innefattas i begreppet hot och de svårigheter som är förenat med den bedömningen. Därefter följer ett kapitel som behandlar paragrafen gällande övergrepp i rättssak. Kapitlet innehåller vilka som är skyddade enligt lagrummet samt mot vad dessa skyddas. Kapitel fem behandlar konkurrensläran avseende övergrepp i rättssak och det jämförelser som kan göras med andra lagrum. Därefter presenteras brottets förekomst och statistik däröver. Kapitel sju beskriver vilka som begår brottet. Sedan följer ett kortare kapitel om häktning i samband med övergrepp i rättssak. Efterföljande kapitel redogör för de ändringar som genomförts avseende straffskalan för övergrepp i rättssak. Därefter följer ett kapitel som behandlar några av de åtgärder som har vidtagits i syfte att stävja förekomsten av övergrepp i rättssak. Uppsatsen avslutas med en diskussion avseende det aktuella brottet.

2. Vittnesplikt

2.1 Vittnespliktens omfattning

I 36 kap. RB finns bestämmelser om vittnen. Den första paragrafen i detta kapitel stadgar att "Var och en, som inte är part i målet, får höras som vittne." I brottmål får inte den tilltalade eller målsägande som för talan, eller målsägande som inte för talan avlägga vittnesmål.² I tvistemål får dock en part höras under sanningsförsäkran.³

Den reglering som återfinns i 36 kap. RB bygger på att det är en allmän medborgerlig skyldighet att vittna i domstol. Det finns dock vissa undantag från skyldigheten att vittna vilket bl.a. regleras i 3 § samma kapitel. Den som har släktskap eller som på liknande sätt är närstående till parten är inte skyldig att avlägga vittnesmål. Dessutom finns det vissa begränsningar från skyldigheten att avlägga vittnesmål och det gäller då vissa yrkesgrupper exempelvis advokater, läkare, tandläkare, psykologer o.s.v. som i samband med deras yrkesutövning har anförtrots något eller som de i samband med sin yrkesutövning har fått erfara. Dessa får enligt 36:5 RB höras endast om det är medgivet i lag eller om den som tystnadsplikten hänför sig till ger sitt samtycke. Enligt 36:6 RB får ett vittne vägra att yttra sig om en omständighet som skulle röja att vittnet eller någon honom närstående har förövat brottslig eller vanärande handling. En rättighet att vägra yttra sig enligt detta lagrum innebär dock ingen rättighet att medvetet lämna uppgifter som är osanna. Inte heller är det en rättighet att förtiga eller förneka kännedom om de omständigheter som är anledningen till att vittnet hörs.⁴

² P. Borgström, Kommentar i Karnov, 36:1 RB, kommentar nr.1365.

³ 37 kap. RB

⁴ Prop 1981/82:141 s 32

2.2 Sanktioner

36:1 RB innebär en skyldighet att efter kallelse vittna inför domstol. Den som är skyldig att avlägga vittnesmål och som vägrar riskerar enligt 36:21 RB betala vite och om rättelse inte sker häktning i högst tre månader. En person som under vittnesed lämnar osann uppgift eller förtiger sanningen kan dömas för mened enligt 15:1 BrB. En person som uppsåtligen vid förhör under sanningsförsäkran i en rättegång lämnar osann uppgift eller förtiger sanningen kan komma att dömas för osann partsutsaga enligt 15:2 BrB och 37 kap. RB. Om gärningen begås av grov oaktsamhet kan personen istället dömas för ovarsam utsaga enligt 15:3 BrB.

Heuman menar att det enligt lagregelns ordalydelse i 36:21 RB finns - eller bör finnas - en möjlighet för rätten att i de situationer då vittnen har utsatts för allvarliga hot och som riskerar att effektueras att avstå från att tillgripa de sanktioner som står tillgängliga. Detta menar Heuman kan uttolkas ur lagregelns "*giltigt skäl*".⁵

Den vittnesplikt som vi har i vårt rättssystem utgör därför ett långtgående intrång i den enskildes privatliv. Vittnesmål är den mest förekommande bevisningen i brottmål.⁶ Eftersom vittnesplikten har en så central del i rättssystemet motiverar det ett långtgående intrång i enskilds privatliv.

2.3 Alternativ för genomförande av vittnesmål

I 36:18 RB finns en möjlighet för rätten att besluta att en part eller åhörare inte får vara närvarande vid vittnesförhör. Det är i de situationer då ett vittne av rädsla eller av annan orsak inte på ett fritt och sanningsenligt sätt kan lämna uppgifter i partens närvaro eller i sådana situationer då en part hindrar ett vittne i hans eller hennes berättelse genom att falla honom eller henne i talet eller på annat liknande sätt. Då rätten har fattat ett sådant beslut ska parten som utvisats om det är möjligt få följa förhöret genom en ljudöverföring s.k. medhörning eller en

⁵ Heuman, L, *Absolut eller relativ vittnesplikt*, JT 1994/95 nr 6 s 153

⁶Ds 1995:1. *Vittnen och målsägande i domstol*. s 3

ljud- och bildöverföring. I annat fall ska vittnets berättelse läsas upp för parten. Det ska då finnas en möjlighet för parten att ställa frågor till vittnet. Syftet med den här regleringen i RB är att vittnet ska befrias från det tryck från part eller åhörare som en sådan närvaro kan medföra. Det är dock inte tillräckligt att ett vittne rent allmänt har svårt att tala inför publik för att bestämmelsen ska bli tillämplig.⁷ Inte heller ger bestämmelsen en möjlighet att visa ut en parts ombud.⁸ Huvudregeln är dock att en förhandling vid domstol är offentlig vilket också har grundlagsskyddats i 2:11 2 st. RF samt även reglerats i 5:1 RB.

⁷ Prop 1986/87:89 s 135 och s 178

⁸ P. Borgström, Kommentar i Karnov, 36:18 RB, kommentar nr.1400

3. Om begreppet hot

”Med hot förstås en handling, hvarigenom man uppsåtligen uttrycker en vilja att tillskynda annan något ondt.”⁹

Westerlund återger i sin avhandling Hagströmers resonemang kring begreppet hot. För att en gärning ska anses innebära ett hot krävs det inte att det finns en vilja att personligen tillfoga den andre det onda. Det är tillräckligt att den som framför hotet framstår som sinnad på ett sådant sätt att han eller hon kan framkalla det onda. I de situationer då en person uttalar en förutsägelse om något ont som ligger utanför dennes kontroll kan endast undantagsvis framstå som ett hot. Det är i de situationer då en person uppträder på dens vägnar som det onda ska komma ifrån som det kan bedömas som ett hot. Annars kan det ses endast som en varning och en varning kan aldrig bedömas som ett hot. Ett hot ska för den utsatte framstå som att gärningspersonen har för avsikt att framkalla det onda. Hot som objektivt sett kan uppfattas som skämt och som varje person bör kunna uppfatta som ett skämt bör därför inte bedömas som ett hot. Hot kan framställas på olika sätt. Det kan ske muntligen, skriftligen eller genom gester/rörelser eller tecken. Det måste dock på något sätt komma till uttryck, det är inte tillräckligt att en person har ett skräckinjagande utseende. Enligt Hagströmer och Westerlund ska en bedömning om ett hot föreligger ske utifrån en objektiv synvinkel.¹⁰

I SOU 2000:88 problematiseras kring begreppet hot. Det hade framkommit från polis och åklagare att det var vanligt att exempelvis mc-gäng och andra kriminella grupperingar använde sig av olika former av hot för att driva in skulder – verkliga eller konstruerade sådana. Det hade också framkommit att dessa grupper använde sig av hot för att försöka skrämman vittnen och andra som skulle medverka i domstol. Det var också vanligt förekommande att personer från dessa grupperingar hotade poliser och andra tjänstemän. Författarna till utredningen ansåg därför att det fanns ett behov av att klargöra var gränsen går mellan vad som är

⁹ Hagströmer, *Svensk straffrätt II* s 249, cit efter Westerlund, *Våld mot tjänsteman* s 133.

¹⁰ Westerlund, 1990, s 133 f

en icke rättsstridig uppmaning för indrivning av en skuld och vad som ska bedömas som ett hot om våld eller annan brottslig gärning för att få någon att betala en skuld. Dessutom ansåg författarna att det fanns oklarheter kring vad som ska anses falla in under straffbara förfarande som hot mot tjänsteman eller övergrepp i rättssak och om det på grund av dessa oklarheter ansågs motiverat att förtydliga lagstiftningen i detta avseende.¹¹

Begreppet hot finns inte definierat i lagtexten och vägledning i förarbeten saknas. Det är inte möjligt att utforma en straffbestämmelse så att den i förväg täcker in alla situationer och handlingar som är straffbara. Det blir upp till domstolen att avgöra var gränsen går och om ett beteende är brottsligt eller inte. Ett hot kan framföras på många olika sätt. Det sätt man vanligtvis tänker på är då en person muntligt framför hotet. Ett hot kan dock ske mer eller mindre otydligt. En större försiktighet vid bedömandet om ett otydligt hot ska anses straffbart är dock nödvändigt. I straffbestämmelsen om olaga hot, 4:5 BrB, ges exemplet hot genom lyftande av vapen direkt i straffbestämmelsen. Att överlämna en bild med ett hotfullt innehåll är ett annat exempel på vad som kan komma att bedömas som olaga hot.¹²

Att hot inte behöver uttalas på ett klart och tydligt sätt finns det exempel på i rättspraxis. I ett rättsfall från 1991 bedömde Hovrätten att de gärningsmän som stod åtalade hade gjort sig skyldiga till utpressning trots att de "ej med klara ord" hade hotat med en viss gärning (att begå ett tillgreppsbrott) om inte målsägande, som var ett vaktbolag, inte betalade en viss ersättning.¹³

I ett annat mål från 1999 stod dåvarande presidenten för Hells Angels i Malmö, Thomas M, åtalad för bl.a. hot mot tjänsteman. Thomas M hade, i samband med att han omhändertogs av polis, uttalat till närvarande kamrater "lägg märke till

¹¹ SOU 2000:88 s 245.

¹² Jmf NJA 1999 s 275 " Överlämnande till journalist av fotografier med sikte på offentliggörande som illustrationer till en tidningsartikel har med hänsyn till meddelarfriheten enligt tryckfrihetsförordningen ansetts inte kunna föranleda straff för olaga hot eller hot mot tjänsteman."

¹³ RH 1991:58

denne man, han skall det hända något". Till den polis som omhändertog honom hade han sagt "du har gjort ditt livs misstag". Domstolen bedömde hans uttalanden som hot mot tjänsteman.¹⁴

I en dom från Helsingborgs tingsrätt ogillades ett åtal om hot mot tjänsteman. Den tilltalade som gripits av polis för rattfylleri hade senare på polisstationen till en polis sagt "vi ses utanför" och "din tid kommer". Domstolen ansåg att det objektiva rekviset att hotet ska innehålla ett uttalande om våld inte var uppfyllt. Hotet ansågs inte heller vara av sådant slag att det kunde tolkas som ett förtäckt hot eftersom att omständigheterna var sådana att den tilltalade hade varit både arg och berusad. Domen överklagades inte.¹⁵

I ett mål avseende häktning bedömde hovrätten att ett visst förfarande inte kunde anses utgöra utpressning alternativt olaga hot. Åklagaren menade att den misstänkte gärningsmannen som var medlem i Bandidos vid två tillfällen tillsammans med en kamrat hade sökt upp målsäganden på hans företag. Vid det första tillfället hade den misstänkte visat upp en faktura och sagt att de ville ha betalt av målsägande. Vid det andra tillfället hade kamraten burit en keps med namnet Bandidos på och den misstänkte hade vid detta tillfälle pratat med en som var anställd på företaget och sagt att det nu var dags att betala samt lämnat ett telefonnummer dit målsäganden skulle ringa. Dessutom hade den tilltalade uttalat att han visste var målsäganden bodde, att han visste att målsäganden hade fru och barn samt vilken bil målsäganden använde. Hovrätten gjorde dock den bedömningen att det inte förelåg sannolika skäl för att de påstådda brotten hade företagits. Hovrättens ogillande av målet hade sin grund i att de handlingar som den misstänkte hade företagit inte utgjorde brott.¹⁶

¹⁴ Dom 1999-09-20 i mål B 35/99. Hovrätten över Skåne och Blekinge.

¹⁵ Dom 1999-09-14 i mål B 1618/99

¹⁶ Beslut 1998-03-11 i mål Ö 374/98. Åtal kom aldrig att väckas men däremot åtalades och dömdes den misstänktes kamrat vid ett senare tillfälle för övergrepp i rättssak då han vid ett senare tillfälle hade misshandlat den anställda för att denne hade pratat med polisen om den aktuella händelsen.

För att ett uttalande ska bedömas som ett straffbart hot krävs det att uppsåt föreligger hos gärningspersonen. En person som misstänks för ett sådant hot ska alltså, för att det ska vara straffbart, ha haft uppsåt *att hota* målsäganden. Att det objektivt föreligger ett sådant hot är inte tillräckligt för att straffbestämmelsen ska anses tillämplig. De objektiva rekvisiten måste alltså ha subjektiv täckning.¹⁷

Det är som ovan anförts oklart var gränsen i objektivt hänseende går mellan sådana hot som bedöms som straffbara och andra uttalanden och liknande som inte bedöms utgöra ett straffbart hot. Det är vanligt att medlemmar i mc-gäng använder sig av så kallade subtila hot för att driva in fordringar. Förfarandet används oavsett om fordringen är verklig eller påhittad.¹⁸

Den osäkerhet som råder på detta område resulterar i problem både för polis och för åklagare. Det tycks också leda till att förfaranden som är straffbelagda inte leder till rättslig prövning.¹⁹ Likaså menar författarna att vägledning i förarbeten samt vägledande avgörande från Högsta domstolen saknas på området.²⁰ Författarna ansåg det därför nödvändigt att bestämmelserna i brottsbalken ändrades så att denna osäkerhet minskar. Förslaget såg ut så som följer:

”Förslag: Bestämmelserna i BrB om olaga tvång, olaga hot, utpressning, hot mot tjänsteman, förgripelse mot tjänsteman samt övergrepp i rätts-sak förtydligas genom att det i lagtexten görs ett tillägg som anger att såväl öppna som förtäckta hot är straffbara.”²¹

Det är, menade författarna, viktigt att domstolen vid en bedömning om ett straffbart hot är för handen gör en helhetsbedömning av den situation som föreligger då uttalandet gjordes. Om domstolen kommer fram till att den misstänkte

¹⁷ SOU 2000:88 s 253

¹⁸ Ibid, s 249

¹⁹ Ibid, s 249 f.

²⁰ Ibid, s 252

²¹ SOU 2000:88 s 251

har haft uppsåt att genom hot om brottslig gärning förmå någon att utföra en handling samt att domstolen har kunnat se att målsäganden också ur objektiv synvinkel har varit utsatt för ett hot om brottslig gärning, ska den tilltalade kunna fällas till ansvar oavsett i vilken form som hotet har framförts.²²

Förslaget som författarna till utredningen la fram kom dock aldrig att realiseras. Jag anser dock att utredningen är av stor relevans eftersom det råder stor osäkerhet även idag var gränserna går för vad som är straffbara hot och sådana uttalanden och beteenden som inte är att bedöma enligt nämnda straffstadganden.

²² SOU 2000:88 s 253

4. Lagrummet

4.1 17 kap. BrB om brott mot allmän verksamhet m.m.

Brotten i 17 kap. BrB har det gemensamt att brotten riktar sig mot allmän verksamhet. Samtliga paragrafer kan uppfattas på ett sådant sätt att de syftar till att skydda verksamheten så den kan fortgå ostört. Brott som riktar sig mot den centrala ledningen av staten eller mot rikets säkerhet återfinns inte i 17 kap. BrB. Dessa är istället reglerade i 18 och 19 kap. BrB. Tjänstefel regleras i 20 kap. BrB. 17 kap. BrB syftar till att skydda utövare av allmän verksamhet, såväl byggnadsinspektören som åklagaren, och skyddet avser angrepp som med hänsyn till verksamhetens intresse bör förhindras. De bestämmelser som finns i kapitlet är också straffbelagda i andra bestämmelser. Syftet med att gärningarna också är straffbelagda i 17 kap. BrB är att de ska ge ett förstärkt straffskydd med en strängare straffskala.²³

4.2 Övergrepp i rättssak 17:10 BrB

17:10 BrB:

Den som med våld eller hot om våld angriper någon för att denne gjort anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett utsaga hos en domstol eller annan myndighet eller för att hindra någon från en sådan åtgärd, döms för övergrepp i rättssak till fängelse i högst fyra år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader. Detsamma ska gälla, om man med någon annan gärning, som medför lidande, skada eller olägenhet, eller med hot om en sådan gärning angriper någon för att denne avlagt vittnesmål eller annars avgett utsaga vid förhör hos en myndighet eller för att hindra honom eller henne från att avge en sådan utsaga.

Med domstol eller annan myndighet i första stycket avses även en dömande kammare eller ett annat organ i Internationella brottmålsdomstolen.

Är brottet grovt, döms till fängelse, lägst två och högst åtta år.

Paragrafen, övergrepp i rättssak, är ett uttryck för det skydd som syftar till att skydda personer som medverkar i en rättsprocess mot olika former av påtryckningar. Brå har i en rapport från 2008 undersökt otillåten påverkan på brottsoffer

²³ KBrB II, 17:2

och vittnen. Otillåten påverkan innefattar övergrepp i rättssak men är ett vidare begrepp. Allvarliga trakasserier, skadegörelse och korruption är sådana exempel på otillåten påverkan som syftar till att påverka rättsprocessen. Även sådana påverkansmetoder som inte är olagliga men med syftet att påverka de personer som kan tänkas medverka i en rättsprocess omfattas också i Brå:s rapport. Exempel på sådan icke straffbar handling är kartläggning av personer. Syftet med att begå övergrepp i rättssak är således densamma som vid otillåten påverkan, men otillåten påverkan är ett vidare begrepp som även innefattar sådana metoder som inte är straffbara. Otillåten påverkan sker till största delen i samband med ungdomsbrottslighet, i relationsvåld och inom den organiserade brottsligheten. Det är mycket ovanligt att gärningspersonen inte återfinns inom någon av dessa grupper.²⁴

Övergrepp i rättssak förutsätter ett grundbrott och det är detta brott som gärningspersonen, genom övergrepp i rättssak, söker förhindra att det kommer till rättsväsendets kännedom alternativt förhindra en fällande dom. Brottet övergrepp i rättssak syftar alltså till att påverka rättsprocessen och detta sker genom våld eller hot om våld där även subtila hot innefattas samt andra gärningar som medför lidande, skada eller annan olägenhet.²⁵

Vid vilket tillfälle övergrepp i rättssak sker varierar. Det kan ske, vilket också är vanligt, i samband med grundbrottet för att förhindra att vittnen eller brottsoffer anmäler brottet men brottet kan också begås i samband med rättegång. Även efter avtjänat straff för grundbrottet kan övergrepp i rättssak begås och motivet är då hämnd.

²⁴ Brå, Otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen, s 7, 2008

²⁵ Brå, Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007, s 396, 2008

4.3 Den skyddade personkretsen

4.3.1 Skydd enligt första punkten

Skydd mot våld eller hot om våld enligt 17:10 första stycket första punkten BrB omfattar bland annat vittnen och förhörspersoner. Vittnen och förhörspersoner åtnjuter dock skydd enligt både första och andra punkten i 17:10 BrB. De som enligt första punkten skyddas mot våld eller hot om våld omfattar även de personer som gjort anmälan, fört talan eller har för avsikt att föra talan. Med anmälare avses de personer som anhängiggör en sak genom en anmälan till domstol, polis eller annan myndighet.

Likaså omfattas de som i domstol eller vid annan myndighet för sin egen eller annans talan d.v.s. part som inte är förhörspersoner. Även ombud omfattas av det skydd som första styckets första punkt medger.

Enligt KBrB II gäller samma skydd för dem som är *blivande* parter, anmälare eller ombud d.v.s. de åtnjuter skydd enligt lagrummet första styckets första punkt. Lagrummet syftar nämligen främst till att skydda de som tar initiativet till att rättskipning sker antingen för sig själv eller för andra. Det är av största vikt att personer vågar anmäla en eventuell orätt som annars riskerar att förbli obeivrad.²⁶

4.3.2 Skydd enligt andra punkten

De som skyddas enligt 17:10 första stycket andra punkten BrB är vittnen, andra förhörspersoner och blivande sådana personer.²⁷ En som är part eller blivande part åtnjuter inte skydd enligt paragrafens första stycke andra punkten. Det är endast i de situationer då en part har lämnat eller ska lämna uppgifter om förhållanden som är av betydelse för utredningen i förhör som skydd enligt första stycket andra punkten blir aktuellt. Detsamma gäller för den som är blivande part som lämnat uppgifter vid förhör under förundersökningen. En part, eller

²⁶ KBrB II, s 17:40

²⁷ Dahlström, Strand, Westerlund, *Brott och påföljder*, s 380, 2011

blivande sådan, som inte varit förhörsperson under den aktuella utredningen åtnjuter alltså inte skydd enligt andra punkten. Detta kan tyckas märkligt men förklaringen till att en part eller blivande part inte skyddas mot annat än våld eller hot om våld har enligt KBrB II bedömts som att kriminaliseringen då skulle ha sträckts alltför långt. I det dagliga livet finns många tillfällen att ställa till bekymmer för en part eller blivande part och en kriminalisering av detta i det aktuella lagrummet har därför inte ansetts försvarbart.²⁸ Med detta sagt innebär det inte att en sådan gärning inte kan vara kriminaliserat enligt ett annat straffstadgande.

Andra personer som kan tänkas komma i kontakt med en rättegång exempelvis anställda inom rättsväsendet, anhöriga och journalister som i sin yrkesutövning rapporterar om brottslighet tillhör inte lagrummets skyddade personkrets.²⁹ I dessa situationer då en gärningsperson, genom ett angrepp på en person, för att hämnas att denne rapporterat om brottslig gärning kan dock straffvärdet komma att påverkas. Det är ett indirekt angrepp på rättsordningen som kan komma att bedömas som en försvårande omständighet.³⁰

Enligt Brå kan offret för grundbrottet, anhörig till offret eller ett vittne till grundbrottet vara den som utsätts för övergrepp i rättssak.³¹

4.3.3 Skydd enligt båda punkterna

Den som har avlagt vittnesmål eller har för avsikt att avlägga vittnesmål alternativt andra som avgett eller ska avge utsaga hos myndighet skyddas enligt båda punkterna. De som ska avge utsaga hos myndighet räknas till gruppen *andra förhörspersoner* och till denna grupp räknas de personer som hörs av offentlig myndighet i annan egenskap än vittnen för att utredning ska åstadkommas. Även den som är part *och* som avger utsaga under sanningsförsäkran eller vid annat förhör räknas in här. Enligt förarbeten omfattas i den aktuella straffbestämmelsen vid

²⁸ KBrB II, s 17:38

²⁹ Dahlström, Strand, Westerlund, s 380

³⁰ Prop 1996/97:135 s. 6

³¹ Brå, Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007, s 398

förhørsutsaga inte endast de som avger vittnesmål utan också de som är part i målet omfattas oavsett om avgivandet av utsaga sker under sanningsförsäkran eller vid något annat förhör.³² Samtliga av dessa personer åtnjuter således skydd mot alla gärningar som medför lidande, skada eller olägenhet eller hot om detta.³³

| 17:10 första st. första punkten BrB | 17:10 första st. andra punkten BrB |
|--|--|
| <ol style="list-style-type: none"> 1. Vittnen 2. Andra förhörspersoner 3. Part (som inte är förhörsperson) 4. Ombud 5. Försvarare 6. Anmälare 7. <i>Blivande</i> sådan person | <ol style="list-style-type: none"> 1. Vittnen 2. Andra förhörspersoner 3. <i>Blivande</i> sådana personer |

Den skyddade personkretsen i 17:10 BrB.³⁴

4.4 Den brottsliga gärningen

4.4.1 Allmänt om den brottsliga gärningen

De brott som anmälts och rubricerats som övergrepp i rättssak åren 1999-2002 och åren 2003-2006 hade i de flesta fall begåtts genom hot. Det var mindre vanligt att brottet hade begåtts genom våld, något som också hade minskat över tid. Dock kan en ökad anmälningsbenägenhet förklara den skillnad i ökning som skett avseende hot i jämförelse med de övergrepp i rättssak som skett genom våld. Grova brott som sker med våld har generellt sett en högre anmälningsfrekvens i jämförelse med mindre allvarliga brott.³⁵

³² Prop 1981/82:141 s 32

³³ Ibid, s 32

³⁴ Dahlström, Strand, Westerlund, s 380

³⁵ Brå, *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*, s 401 f

| Gärning | 1999 – 2002 | | 2003 – 2006 | |
|---------|----------------|------------|----------------|------------|
| | Andel fall (%) | Antal fall | Andel fall (%) | Antal fall |
| Hot | 87 | 798 | 91 | 1199 |
| Våld | 12 | 107 | 7 | 95 |
| Okänd | 2 | 16 | 2 | 31 |

Tabell 1 visar antalet anmälda fall avseende övergrepp i rättssak och fördelat på tillvägagångssätt. Tabellen avser åren 1999-2002 och åren 2003-2006.³⁶ Anledningen till att summan i andel fall mellan 1999-2002 blir 101 beror på avrundning.

Något fler män än kvinnor utsätts enligt statistiken för övergrepp i rättssak. Detta kan tyckas något motsägelsefullt eftersom en stor del av brotten begås i samband med relationsvåld. En rimlig förklaring torde, enligt min bedömning, vara att det är i huvudsak män som utsätts för brottet i de fall där ungdomar eller personer från kriminella grupperingar är gärningspersoner. Dock hade skillnaden mellan könen minskat mellan åren 1999-2006. I drygt 90 procent av fallen fanns det, enligt anmälningsstatistiken, ett offer och i endast drygt fem procent av fallen var det två offer i samma ärende. Detta förhållande har visat sig vara i princip konstant över tid.³⁷

Straffstadgandet i 17:10 BrB syftar till att förhindra att talans utförande eller ut-sagas avgivande vid domstol eller annan myndighet inte på ett otillbörligt sätt påverkas. Lagrummet stämmer väl överens med de andra lagrummen i 17 kap. BrB som syftar till att skydda otillbörlig påverkan vid myndighetsutövning.³⁸ I paragrafens första stycke *första* punkt stadgas de fall där våld eller hot om våld har använts. Lagstiftaren syftar här på våld eller hot å den skyddades person. I paragrafens första stycke *andra* punkt anges gärning som medför lidande, skada eller olägenhet eller hot om sådan gärning som medför detta. Första styckets första punkt stämmer väl överens med 17:1 BrB om våld eller hot mot tjänsteman. Det första styckets andra punkt stämmer istället överens med 17:2 BrB om förgripelse mot tjänsteman. Endast rekvisitet otillbörligt saknas i 17:10 första stycket andra punkten BrB. Lagrådet ansåg vid arbetet med den strafflagsrevision som företogs 1948 att rekvisitet otillbörligt borde införas i 17:10 BrB för full

³⁶ Brå, *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*, s 402

³⁷ Ibid, s 403

³⁸ KBrB II, s 17:38

överensstämmelse med 17:2 BrB men det ansågs onödigt eftersom en gärning som syftar till att påverka vittnen och brottsoffer alltid kan anses otillbörlig. Således kan man dra den slutsatsen att överensstämmelse råder mellan 17:10 första styckets första punkt BrB med 17:1 BrB samt mellan 17:10 första styckets andra punkt BrB med 17:2 BrB. Det är därför motiverat att undersöka vad som anförs gällande dessa lagrum.

4.4.2 Våld eller hot mot tjänsteman

17:1 BrB

Den som med våld eller hot om våld förgriper sig på någon i hans myndighetsutövning eller för att tvinga honom till eller hindra honom från åtgärd däri eller hämnas för sådan åtgärd, dömes för våld eller hot mot tjänsteman till fängelse i högst fyra år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader. Det samma skall gälla, om någon sålunda förgriper sig mot den som tidigare har utövat myndighet för vad denne däri gjort eller underlåtit.

Den brottsliga gärningen består, på samma sätt som vid övergrepp i rättssak, i våld å den skyddades person eller hot om det. Med uttrycket våld åsyftas samma betydelse som för rån, 8:5 BrB. Begreppet våld å person ska enligt straffrättskommittén inte tolkas allt för vidsträckt. Uttalandet återges i KBrB I.³⁹ För att rekvisitet ska anses uppfyllt krävs att gärningspersonen "bär våldsamt hand på en person som därigenom utsättes för misshandel eller betvingande".⁴⁰ Med betvingande avses de situationer då den skyddade personen berövas sin handlingsförmåga antingen helt eller nästan helt. Att hålla fast någon så att denne person inte kan eller med största svårighet kan röra sig innebär enligt rättspraxis våld å person.⁴¹ Betvingande kan även omfatta att låsa in någon eller föra bort någon och kan därför anses som våld och falla in under bestämmelsen.⁴² Våld som faller in under olaga tvång, 4:4 BrB, och som inte är våld å person kan istället be-

³⁹ KBrB I, s 8:43

⁴⁰ Ibid, s 8:43

⁴¹ Dahlström, Strand, Westerlund, s 368

⁴² SOU 2000:88 s. 247 och KBrB II, s 17:6

straffas enligt 17:4 BrB om våldsamt motstånd. Vad gäller olaga tvång i förhållande till övergrepp i rättssak anses det olaga tvånget normalt konsumerat av övergrepp i rättssak eftersom brottet som sådant innefattar ett olaga tvång.⁴³ Våld å egendom bestraffas inte enligt 17:1 BrB. I stället kan 17:2 BrB anses tillämpligt om det inneburit en ekonomisk skada. Liknande resonemang kan föras vad gäller övergrepp i rättssak. 17:10 första stycket första punkt BrB är inte tillämpligt i detta fall men 17:10 första stycket andra punkt BrB kan istället tillämpas. 17:2 BrB är, som ovan anförts, i överensstämmelse med 17:10 BrB första styckets andra punkt.

Enligt 17:1 BrB kan den brottsliga gärningen bestå i hot om våld. Detsamma gäller övergrepp i rättssak enligt 17:10 BrB. För att rekvisitet ska anses uppfyllt krävs det att hotet avser våld å den skyddades person. Om hotet avser något annat än våld å person är inte 17:1 BrB tillämplig men gärningen kan istället bestraffas enligt 17:2 BrB. Inte heller kan hotet vara riktat mot tredje person. Hotet behöver inte ha påverkat den skyddade personen på ett sådant sätt att han eller hon på grund av hotet företar en åtgärd eller avstår från en sådan åtgärd. Det krävs inte att hotet har framkallat en allvarlig fruktan eller ens syftat till att framkalla en sådan allvarlig fruktan hos den skyddade. Hotet bör dock för den skyddade framstått som allvarligt menat. Det finns dock inget krav på att hotet objektivt sett ska vara farligt. Även om en gärningsperson inte är kapabel eller villig att realisera hotet kan det uppfattas som allvarligt menat. Hotet ska dock ha framställts på ett sådant sätt att det för offret ingett farhågor för att hotet ska realiseras.⁴⁴ Hotet ska enligt rättspraxis bedömas ur den hotades synvinkel.⁴⁵ Se vad som anförts angående hot kapitel 3 ovan.

Våldet eller hot om våld ska enligt 17:1 BrB stå i samband med myndighetsutövning. På liknande sätt ska våld eller hot om våld enligt 17:10 BrB första stycket första punkt ha ett samband med att en person gjort anmälan, fört talan, avlagt

⁴³ Prop 1996/97:135 s. 11

⁴⁴ Dahlström, Strand, Westerlund, s 368

⁴⁵ NJA 1976 s 587

vittnesmål eller annars vid förhör avgett utsaga hos en domstol eller annan myndighet eller för att hindra någon från en sådan åtgärd.

Enligt 17:1 BrB straffbeläggs även den gärning som företas för att hämnas vad någon gjort eller underlåtit i utövning av myndighet. Den som hämnas för att någon medverkat i en rättsprocess på ett sådant sätt som ovan anförts⁴⁶ straffbeläggs i 17:10 BrB.

4.4.3 Förgripelse mot tjänsteman

17:2 BrB

Den som, annorledes än i 1 § sägs, för att tvinga eller hindra någon i hans myndighetsutövning eller för att hämnas för åtgärd däri, otillbörligen företager gärning, som för honom medför lidande, skada eller annan olägenhet, eller hotar därmed, dömes för förgripelse mot tjänsteman till böter eller fängelse i högst sex månader.

Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst fyra år.

Den brottsliga gärningen är densamma som 17:10 första stycket andra punkt BrB. Förgripelse mot tjänsteman avser andra handlingar än våld eller hot om våld mot tjänsteman. Det är en mycket vidsträckt brottsbeskrivning.⁴⁷ Ett krav för att lagrummet ska vara tillämpligt är att den brottsliga gärningen sker för att tvinga, hindra eller hämnas myndighetsutövning.⁴⁸ Den brottsliga gärningen omfattar sådant som för den drabbade medför lidande, skada eller annan olägenhet, eller hot om företagande av sådan gärning. Både direkt och indirekt lidande, skada eller annan olägenhet omfattas i bestämmelsen. Hot om att företa en sådan gärning innebär att om hotet fullföljs skulle det resultera i ett sådant lidande, skada eller annan olägenhet. Rekviritet **lidande** innebär ett psykiskt lidande som inte är så allvarlig att den medför en medicinsk påverkbar effekt. Om så är fallet är det istället frågan om sjukdom och då är den brottsliga gärningen att bedömas

⁴⁶ en person som gjort anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett utsaga hos en domstol eller annan myndighet.

⁴⁷ G. Nilsson, Kommentar i Karnov, 17:2 BrB, kommentar nr. 828.

⁴⁸ Dahlström, Strand, Westerlund, s 369

som våld mot tjänsteman.⁴⁹ Ett exempel på lidande kan vara hot om våld mot anhörig.⁵⁰ Även hot om åtal eller angivelse eller lämnande av menligt meddelande som nämns i 4:4 BrB kan omfattas i begreppet lidande. Hot om förtal är ett sådant exempel.⁵¹

Rekvisitet **skada** innebär ekonomisk skada och exempel på detta kan vara skadegörelse på personens egendom. Även risk för skada omfattas i rekvisitet. Ekonomisk skada eller risk för sådan ska bedömas objektivt i varje enskilt fall. Om ett angrepp har skett mot den skyddade personens egendom alternativt egendom som den skyddade innehar med redovisningsplikt och denna egendom på grund av angreppet har minskat i ekonomiskt värde så har angreppet medfört en ekonomisk skada.⁵²

Med **annan olägenhet** avses betydande obehag och andra rättsförluster och som inte är en ekonomisk skada. Det kan innebära att den skyddade personen utsätts för olika former av hindranden och som träffar honom eller henne på ett personligt plan.⁵³

Enligt KBrB II innefattar inte förgripelse mot tjänsteman hämnd på en tjänsteman för vad tjänstemannens anhöriga gjort.⁵⁴ Däremot ska bestämmelsen tolkas på ett sådant sätt att exempelvis en skadegörelse som hämndaktion, på grund av en tjänstemans myndighetsutövning, och som utförs mot andra tjänstemän på myndigheten omfattas av bestämmelsen. Annars skulle bestämmelsen riskera att bli allt för lätt att kringgå.⁵⁵

Då en gärningsperson har hotat om att begå självmord för att förmå en tjänsteman att företa en viss handling har detta i praxis inte bedömts innebära förgri-

⁴⁹ Dahlström, Strand, Westerlund, s 370

⁵⁰ SOU 2000:88 s.247

⁵¹ Jareborg, Brotten III, s. 161, 1986

⁵² Dahlström, Strand, Westerlund, s 370

⁵³ Dahlström, Strand, Westerlund, s 370

⁵⁴ KBrB II, s 17:15

⁵⁵ Dahlström, Strand, Westerlund, s 370

pelse mot tjänsteman.⁵⁶ Den slutsats som jag drar av detta rättsfall, med hänvisning till att samma gärningsbeskrivning föreligger gällande 17:2 BrB och 17:10 första stycket andra punkten BrB, är att hot om självmord inte kan föranleda att ansvar för övergrepp i rättssak görs gällande. Enligt KBrB II är våld å person som inte har riktat sig direkt till tjänstemannen utan till någon som är anhörig till tjänstemannen straffbart enligt 17:2 BrB (i stället för 17:1 BrB). Detta bör, enligt min bedömning, även gälla för övergrepp i rättssak. I en sådan situation där en anhörig till en person som medverkat eller planerar att medverka i en rättsprocess, d.v.s. en person som inte tillhör de skyddade, utsätts för våld å person bör det, enligt de ovan förda resonemanget, föranleda att ansvar för övergrepp i rättssak enligt lagrummets första stycke andra mening görs gällande. Brottsliga gärningar såsom skadegörelse och att hota om något annat som inte avser våld å person faller enligt det som anförs i KBrB II in under 17:2 BrB. Exempel på sådant hot som faller in under 17:2 BrB kan vara hot om förtal eller hot om skadegörelse.⁵⁷ Dessa handlingar ska, enligt min bedömning, även tjäna som exempel för vad som faller in under 17:10 första stycket andra meningen BrB. Otjänliga åtgärder omfattas även som tvångsmedel i paragrafen och förklaringen till detta är att den brottsliga avsikten inte alltid syftar till att tvinga någon till att göra något utan syftet kan vara att hämnas. Alla de gärningar som medför olägenhet alltifrån allvarlig till mindre betydande samt även hot om en sådan gärning ska bestraffas om syftet med gärningen är uppfyllt. Rekvisitet otillbörligen innebär en begränsning av paragrafens räckvidd. Den gärning som företas måste enligt paragrafen vara otillbörlig. Rekvisitet innebär att hänsyn ska kunna tas till de gärningar som framstår som ursäktliga eller förklarliga trots att det inte föreligger någon egentlig intressekollision i objektiv mening. Brott eller hot om brott för att tvinga eller hämnas en tjänsteman ska alltid anses otillbörligt.⁵⁸ Brottbeskrivningen gällande övergrepp i rättssak saknar rekvisitet otillbörligt. Lagrådet framförde i arbetet med strafflagsrevisionen behovet av att rekvisitet otillbörligen fördes in i paragrafen för att full överensstämmelse med 17:2 BrB skulle förelig-

⁵⁶ RH 1990:82 och KBrB II, s 17:15

⁵⁷ KBrB II, s 17:15

⁵⁸ KBrB II, s 17:16

ga. Dock var departementschefen av annan åsikt och menade istället att rekvisitet inte var behövt i nämnda paragraf eftersom att angrepp på vittnen och andra förhörspersoner alltid är otillbörliga. Uttalandet återges i KBrB II.⁵⁹ Full överensstämmelse mellan 17:10 första stycket andra punkten BrB och 17:2 BrB anses därför föreligga. I de situationer då en person hotar en tjänsteman om att begå en gärning som är laglig måste en avvägning göras mellan mål och medel. Detsamma gäller vid utpressning. Exempel på en situation som anses tillbörligt, som återges i KBrB II, är då en domare hotas om anmälan till justitieombudsmannen om han eller hon inte iakttar de expeditionstider som är föreskrivna och om syftet är att framkalla rättelse. Om syftet däremot är att försöka påverka domaren att döma på ett visst sätt i ett specifikt mål är det otillbörligt. Likaså är det otillbörligt då en tjänsteman hotas om att ange honom eller henne för brott. Är det brott som tjänstemannen kan ha gjort sig skyldig till så allvarligt att han eller hon riskerar avsked kan det däremot bedömas som tillbörligt om hotet syftar till att tjänstemannen ska begära avsked.⁶⁰

I NJA 1969 s 17 hade L hotat A som var ledamot i byggnadsnämnden med att lämna menliga uppgifter om A till pressen om han inte avsade sig uppdraget som ledamot. Domstolen hade att pröva om L gjort sig skyldig till olaga tvång eller förgripelse mot tjänsteman. HD menade att sådana hot som förekommit och som syftade till att försöka förmå en befattningshavare med ämbetsansvar att avgå måste anses otillbörligt om inte särskilda skäl talar för att en annan bedömning ska göras. L hade inte förstått att A hade begått en brottslig gärning i samband med ett avtals tillkomst. Det som L hade lagt A till last var i stället av privat angelägenhet. L:s handlande bedömdes som otillbörligt och han hade på grund av detta gjort sig skyldig till förgripelse mot tjänsteman enligt 17:2 BrB.

Enligt Westerlund torde dock utrymmet för att anse en gärning som otillbörlig vara mindre i de fall där det för den hotande står klart att den person som hotas, som enligt 17:2 BrB är skyddad, företagit en brottslig gärning.⁶¹

⁵⁹ KBrB II, s 17:39

⁶⁰ Ibid, s 17:17

⁶¹ Westerlund, 1990, s 186

Fullbordat brott föreligger när den otillbörliga handlingen företagits alternativt när berörd tjänsteman fått vetskap om hotet.⁶² Enligt Heuman kan inte en person som till ett vittne betalat ersättning för att avstå från att vittna göra sig skyldig till övergrepp i rättssak.⁶³

4.5 Uppsåt

För att en gärningsperson ska kunna dömas för övergrepp i rättssak förutsätts uppsåt till samtliga objektiva rekvisit. Dessutom krävs det att övergreppet sker med ett direkt uppsåt d.v.s. att syftet med övergreppet är att hindra från åtgärd, exempelvis försöka hindra någon från att anmäla ett brott. Övergreppet kan också begås i syfte att hämnas någon som har anmält ett brott eller vittnat i rättegång. Direkt uppsåt krävs då på samma sätt.⁶⁴

⁶² G. Nilsson, Kommentar i Karnov, 17:2 BrB, kommentar nr. 828.

⁶³ Heuman, Lars SvJT 1983 s. 682 ff.

⁶⁴ Dahlström, Strand, Westerlund, s 381

5. Konkurrens

5.1 Allmänt om konkurrens

Det är inte ovanligt att flera straffbud i brottsbalken överlappar varandra. Frågan kan då uppstå vilket brott en gärningsperson ska anses ha begått eller vilket brott han eller hon ska dömas för. Detta kallas för konkurrens eller sammanträffande av brott.⁶⁵ Detta är också något som ofta vållar problem i domstolen. Lagstiftaren har i de flesta fall inte angett hur dessa konkurrensproblem ska lösas och det råder inte heller samstämmighet inom den juridiska litteraturen. I förarbeten finns vanligen inte vägledning avseende hur konkurrenssituationer ska lösas. Lagstiftaren hänvisar istället ofta till att sådana problem ska lösas enligt allmänna principer.⁶⁶ Några generella principer hur domstolen ska gå till väga i sådana situationer finns dock inte. Domstolarna är inte heller skyldiga att i domar ange hur många brott en gärningsperson har begått. Domstolen tar också sällan uttrycklig ställning i konkurrensfrågor.⁶⁷ På grund av avsaknad av konkurrensregler i förarbeten och lagstiftning finns det en risk för stora skillnader i rättstillämpningen.⁶⁸

5.2 Konkurrens enligt rättspraxis

I NJA 2008 s 1010 som gällde övergrepp i rättsak, misshandel och olaga hot för domstolen ett resonemang gällande den praktiska tillämpningen av konkurrensreglerna. Domstolen gör den bedömningen att i de fall där ett visst förfarande uppfyller rekvisiten för flera brott och där det inte föreligger något subsidiaritetsförhållande mellan dessa brott föreligger en presumtion för att gärningspersonen ska dömas i brottskonkurrens. Domstolen menar vidare att man dock ofta gör avvikelser från denna presumtion och att skälen för dessa varierar. Det kan vara situationer där händelseförloppet var på ett sådant sätt att en handling som uppfyller rekvisiten i ett lagrum framstår som så nära förbundet med ett annat brott och som samtidigt är underordnat ett annat brott och det, som domstolen

⁶⁵ Jareborg, 1995, s 158

⁶⁶ Leijonhufvud, Wennberg, 2005, s 49

⁶⁷ Jareborg, 2001, s 432

⁶⁸ Ibid, s 432

uttrycker sig, ”framstår som naturligt att endast döma för detta brott och betrakta den övriga brottsligheten som medbestraffad”. Ett vanligt exempel på detta är enligt domstolen förhållandet mellan misshandel och olaga hot. I det refererade rättsfallet behandlar domstolen förhållandet mellan misshandel och olaga hot där det olaga hotet i detta fall bedömdes som mest straffvärt och misshandeln (en kniv mot en kvinnas hals hade orsakat ett skärsår) ansågs helt underordnad det olaga hotet. Domstolen hävdar i målet att om inte misshandeln hade avsett mer än den skada som uppkom på halsen skulle det olaga hotet i detta fall ha konsumerat misshandeln – betraktat det som medbestraffat. I det här fallet omfattade dock misshandeln mer vilket gjorde att gärningspersonen i detta fall skulle dömas för brotten i konkurrens. Det fanns således inte skäl från att frångå den presumtion om att gärningspersonen ska dömas för båda brotten.

Ett annat skäl som domstolen i detta mål hänvisar till som exempel från att frångå presumtionen att döma för båda brotten kan vara den situation då ett brott beaktas som en försvårande omständighet vid bedömningen av ett annat brott på det sättet att brottet bedöms som grovt. Att i sådana situationer döma för båda brotten anser domstolen skulle innebära en form av dubbelbestraffning. Det är enligt domstolen inte ovanligt att vid gradering av en brottslighet hänsyn tas till andra brott. Detta förekommer även vid lagkonkurrens med citering, vilket innebär att det brott som konsumerats anges i domen. Att vid gradering av ett brott ta hänsyn till annan brottslighet som förkommit vid samma tillfälle framgår ibland direkt i lagtexten. Ett exempel på detta är 8:4 andra stycket BrB.⁶⁹

⁶⁹ Vid bedömning huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om tillgreppet skett efter intrång i bostad, om det avsett sak som någon bar på sig, om gärningsmannen varit försedd med vapen, sprängämne eller annat dylikt hjälpmedel eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada. 8:4 2 st. BrB.

5.3 Konkurrens vid övergrepp i rättssak

Konkurrensfrågor avseende övergrepp i rättssak rör olikartad brottskonkurrens och verklig respektive skenbar lagkonkurrens. Enligt Löfmarck – numera Leijonhufvud – är grundtanken den att straffbud med samma skyddsintresse inte är tillämpliga samtidigt och det är då frågan om lagkonkurrens. I de fall då det inte är frågan om samma skyddsintresse ska i stället frågan lösas genom brottskonkurrens.⁷⁰

Enligt KBrB II ska en person som gör sig skyldig till övergrepp i rättssak genom hot eller misshandel av ringa eller normalgraden dömas endast för övergrepp i rättssak och straffet skall bestämmas endast enligt 17:10 BrB. Då brottet har företagits genom grov misshandel skall gärningspersonen dömas för brotten i konkurrens, d.v.s. dömas både för övergrepp i rättssak enligt 17:10 BrB och för grov misshandel enligt 3:6 BrB.⁷¹ I förarbetet till särskild straffskala för grovt brott som infördes 1982 där maximistraffet höjdes från fängelse i två år till fängelse i fyra år menade man att det *”I den mån övergreppet innefattar grov misshandel, för vilket brott maximistraffet är tio år (3 kap. 6 § BrB), torde däremot enligt vanliga principer gärningsmannen vara att döma för grov misshandel i konkurrens med övergrepp i rättssak.”*⁷² Straffskalan för övergrepp i rättssak skärptes ytterligare år 1997 och innebar att straffmaximum för normalgraden höjdes från ett års fängelse till två års fängelse. Straffminimum för grovt brott höjdes också samtidigt från sex månaders fängelse till ett års fängelse samt straffmaximum höjdes från fyra års fängelse till sex års fängelse.⁷³ Övergrepp i rättssak innefattar ett olaga tvång och i och med att straffskalan höjdes kom övergrepp i rättssak att konsumera detta brott.⁷⁴

I KBrB II förs ett resonemang gällande konkurrenssituationer för våld eller hot mot tjänsteman, 17:1 BrB, samt för förgripelse mot tjänsteman, 17:2 BrB. Gärningsbeskrivningen för övergrepp i rättssak är som tidigare beskrivits i överens-

⁷⁰ Löfmarck, 1974, s 98

⁷¹ KBrB II, s 17:41

⁷² Prop 1981/82:141 s 35 f

⁷³ Prop 1996/97:135 s 1

⁷⁴ KBrB II, s 17:41

stämmelse med dessa två lagrum varför detta resonemang är av intresse även för övergrepp i rättssak. Jag kommer därför att här återge något av detta resonemang.

I de situationer då en gärning vars gärningsbeskrivning passar in på fler lagrum än de som stadgas i 17 kap. BrB skall enligt KBrB II det lagrum i 17 kap. tillämpas. När gärningen är sådan att den inte kan anses grövre än vad som får anses normalt enligt ett visst lagrum i 17 kap. BrB ska endast det lagrum i 17 kap. BrB tillämpas. Ofta saknas anledning till att nämna att en gärning enligt 17 kap. BrB också faller in under ett annat lagrum i 3 och 4 kap. BrB. Detta på grund av att ett lagrum i 17 kap. BrB som är tillämpligt anses konsumera det brott som gärningsbeskrivningen passar in på enligt kap. 3 eller 4 BrB. Det handlar i dessa situationer om en skenbar lagkonkurrens och gärningspersonen ska då dömas endast för ett brott.⁷⁵ Enligt KBrB II är det dock i vissa situationer motiverat att citera ett efter orden tillämpligt lagrum i 3 eller 4 kap. BrB som gärningsbeskrivningen är i överensstämmelse med. Det kan anses motiverat i de situationer då domstolen vill markera att de har fäst avseende vid straffskalan i 3 eller 4 kap. BrB. Dock får inte straffskalans minimum underskidas.⁷⁶ I de situationer då ett annat lagrum åberopas trots att det inte tillämpas anses verklig lagkonkurrens föreligga mellan det åberopade lagrummet och det tillämpade lagrummet. I KBrB II anser man att det i det här sammanhanget saknar praktiskt betydelse att försöka skilja på verklig och skenbar lagkonkurrens. Viktigare är istället de situationer där båda lagrummen kan tillämpas, d.v.s. där brottskonkurrens föreligger. Den situationen blir aktuell då gärningen är så allvarlig att en tillämpning av endast ett lagrum i 17 kap. BrB inte är tillräckligt. Betydelsen av om brottskonkurrens föreligger är dock av liten praktiskt betydelse, enligt KBrB II, eftersom domstolen kan välja den påföljd som den anser motiverad i förhållande till den begångna gärningen. Är en gärning, exempelvis en misshandel, att bedömas som ringa skall endast dömas för ett brott begånget enligt 17 kap. BrB och i denna situation saknas anledning att åberopa 3:5 BrB. Är gärningen av allvarligare karaktär men inte så

⁷⁵ KBrB II 17:11 f.

⁷⁶ Ibid, 17:12

allvarlig att den kan anses uppfylla rekvisiten för grov misshandel enligt 3:6 BrB kan det finnas anledning att åberopa 3:5 BrB. Det kan i denna situation anses motiverat att döma för brott i konkurrens men det är inte alltid nödvändigt. I det fall en misshandel är att bedömas som grov enligt 3:6 BrB skall gärningspersonen i regel dömas för båda brotten, d.v.s. i konkurrens.⁷⁷

5.3.1 Våld mot tjänsteman

Gärningsbeskrivningen avseende våld eller hot mot tjänsteman i 17:1 BrB är densamma som gärningsbeskrivningen i 17:10 första stycket första punkten BrB. Detsamma gäller gärningsbeskrivningen avseende förgripelse mot tjänsteman i 17:2 BrB som överensstämmer med gärningsbeskrivningen i 17:10 första stycket andra punkten BrB. Detta motiverar att det som i doktrin anförs i konkurrensfrågor avseende dessa brott studeras för en jämförelse av övergrepp i rättssak.

Enligt Westerlund råder det skenbar lagkonkurrens mellan våld mot tjänsteman och ringa fall av misshandel. Detsamma gäller vid hot mot tjänsteman och mindre allvarliga former av olaga tvång och olaga hot. Det råder verklig lagkonkurrens mellan våld mot tjänsteman och misshandel och olaga tvång. Samma förhållande råder mellan hot mot tjänsteman och olaga hot och olaga tvång.⁷⁸

Konkurrensproblem kan uppstå i de situationer då en skyddad person utsätts för hot om våld på grund av en tidigare anmälan som företagits mot den som angriper. I dessa fall döms personen, enligt Westerlund, "nästan undantagslöst för övergrepp i rättssak".⁷⁹ Oavsett om anmälan har haft ett direkt samband med den angripnes myndighetsutövning blir bedömningen densamma. Detta menar Westerlund är orimligt eftersom skyddet för myndighetsutövning omfattar varje åtgärd som inte helt saknar samband med myndighetsutövningen. I dessa situationer ska den som angriper i stället dömas för hot mot tjänsteman. Westerlund illustrerar detta problem med ett exempel som jag här återger:

⁷⁷ KBrB II, s 17:12 f

⁷⁸ Westerlund, 1990, s 270

⁷⁹ Ibid, s 271

”En polisman ertappar en person, då denne gör sig skyldig till en förseelse. Polismannen *tillrättavisar* den andre och ger honom därför rapporteftergift. Den tillrättavisade blir emellertid arg och hotar vid ett senare tillfälle polismannen, då denne inte är i tjänst. Personen har i detta fall gjort sig skyldig till *hot mot tjänsteman*, eftersom hotet skett för att hämnas en tjänsteåtgärd från polismannens sida. Ändrar man exemplet dithän, att polismannen i stället *anmäler* gärningsmannen, och denne senare hotar polismannen, då han inte är i tjänst, skall detta hot bedömas som *övergrepp i rättssak*. Skyddet för polismannen skulle då vara mindre om anmälan görs än om så inte sker.”⁸⁰

Den här illustrationen skrevs dock innan de ändringar som företagits avseende straffskalan för övergrepp i rättssak. Idag är straffet för normalgraden för båda brotten densamma. Jag anser dock att illustrationen fortfarande är väsentlig av den anledningen att man i de situationer då eventuellt brott enligt 17:10 ska bedömas måste avgöra om hotet har skett på grund av att angriparen ville hämnas för anmälan eller för ingripandet. Enligt Westerlund ska en gärningsperson dömas för hot mot tjänsteman då en person på grund av en anmälan hämnas under förutsättning att anmälan har haft något samband med den myndighetsutövande personens tjänst.⁸¹

Frågan är dock om en person ska dömas både enligt 17:1 eller 17:10 första stycket första punkten i BrB? Westerlund besvarar denna fråga nekande och detta trots att paragraferna inte har samma skyddsintresse. Det råder i denna situation troligtvis en skenbar lagkonkurrens på grund av att ett stort gemensamt tillämpningsområde föreligger mellan dessa paragrafer. Det är endast i de situationer då en anmälan *helt* har saknat samband med den myndighetsutövning som följer av den angripnes tjänst som gärningspersonen ska dömas för övergrepp i rättssak.

⁸⁰ Westerlund, 1990, s 271

⁸¹ Ibid, s 271

Angrepp som riktar sig mot en person som är i tjänst ska dock enligt Westerlund alltid bedömas som brott enligt 17:1 BrB.⁸²

5.3.2 Förgripelse mot tjänsteman

Gärningsbeskrivningen i 17:2 BrB är densamma som i 17:10 första stycket andra punkt BrB. Det är därför, som i föregående stycke, motiverat att studera vad som i doktrin anförs gällande konkurrensfrågor avseende förgripelse mot tjänsteman. Enligt Westerlund råder det skenbar lagkonkurrens mellan förgripelse mot tjänsteman och ringa fall av misshandel och mindre allvarliga former av olaga tvång, olaga hot och ofredande samt åverkan. Det råder verklig lagkonkurrens mellan förgripelse mot tjänsteman och de former av misshandel, olaga hot, olaga tvång och ofredande som i de fall då det riktats mot en privatperson och motsvarar ett fängelsestraff på högst sex månader. Det råder också verklig lagkonkurrens mellan förgripelse mot tjänsteman och skadegörelse.⁸³

Mellan förgripelse mot tjänsteman och de former av misshandel, olaga hot, olaga tvång som om de hade riktats mot en privatperson och som motsvarar ett fängelsestraff på mer än sex månader råder det brottskonkurrens. Det råder också brottskonkurrens mellan förgripelse mot tjänsteman och grov misshandel, grovt olaga tvång och grov skadegörelse.⁸⁴

I de situationer då en person, som har skydd enligt 17:2 BrB, hotas med att få sin egendom förstörd som hämnd för att denne person avlagt ett vittnesmål som inte helt har saknat samband med dennes myndighetsutövning, ska personen dömas för förgripelse mot tjänsteman. Enligt Westerlund kan det dock vara motiverat att, på grund av de skillnader i straffskalor som föreligger mellan 17:2 och 17:10 BrB, döma för förgripelse mot tjänsteman och övergrepp i rättssak i brottskonkurrens. Det är endast, enligt Westerlund, i de situationer då ett vitt-

⁸² Westerlund,1990, s 271 f

⁸³ Ibid, s 275 f

⁸⁴ Ibid, s 276

nesmål helt har saknat samband med den skyddade personens myndighetsutövning som hotet ska bedömas endast som övergrepp i rättssak.⁸⁵

⁸⁵ Westerlund, 1990, s 277

6. Förekomst

6.1 Identifikation av brottet

Övergrepp i rättssak är i mångt och mycket en dold brottslighet. Det finns flera förklaringar till att brottsligheten många gånger aldrig kommer till myndighetens kännedom. Det beror dels på att det i vissa fall inte görs en anmälan till polisen dels att brott som faktiskt anmälts inte rubriceras som övergrepp i rättssak. För att polismyndigheten ska rubricera ett brott som övergrepp i rättssak krävs i princip en dubbel anmälan. Med dubbel anmälan menas att polisen på något sätt måste få eller redan har kännedom om att ett annat brott, grundbrottet, begåtts och att det är detta brotts rättsprocess som gärningen syftar till att påverka. En gärning som tas ur sitt sammanhang kan, då kännedom om grundbrottet saknas, leda till att det rubriceras som exempelvis olaga hot eller misshandel. Det är därför ett komplicerat brott eftersom det kan, om man inte känner till omständigheterna, ge sken av att vara ett annat brott. Det kan vara förenat med svårigheter för den som tar emot en anmälan att avgöra brottsrubriceringen, särskilt svårt om det rör sig om olaga hot eller övergrepp i rättssak. Det är inte heller omöjligt att den som utsätts för övergrepp i rättssak saknar kännedom om att det finns ett brott med den benämningen och därför istället anmäler det som olaga hot.⁸⁶ Brottsförebyggande rådet har i studier undersökt domar och förundersökningar där brottet i vissa fall initialt rubricerats som olaga hot för att senare korrigeras till övergrepp i rättssak.⁸⁷ Sammantaget påverkar dessa faktorer anmälningsstatistiken.

6.2 Statistik

Brottsförebyggande rådet har undersökt antalet anmälda brott gällande övergrepp i rättssak fram till år 2007.⁸⁸ Övergrepp i rättssak har inte, i den officiella statistiken, särredovisats utan istället redovisats som *”övriga brott mot 17 kapit-*

⁸⁶ Brå, Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007, s 399, 2008

⁸⁷ Ibid, s 399

⁸⁸ Ibid, s 400 ff

let i brottsbalken”⁸⁹. I denna brottskategori ingår förutom övergrepp i rättssak även bestickning, otillbörligt verkande vid röstning, tagande av otillbörlig belöning vid röstning, brott mot rösthemlighet, skyddande av brottsling, främjande av flykt, överträdelse av myndighets bud, hindrande av förrättning och föregivande av allmän ställning.⁹⁰ På grund av detta förfarande saknas det sedan tidigare studier gällande antalet anmälda fall av övergrepp i rättssak. Brottsförebyggande rådet har dock gjort den bedömning att eftersom brottskategorin i sin helhet har ökat och det mest förekommande brottet i denna kategori är övergrepp i rättssak har man därför dragit slutsatsen att övergrepp i rättssak har ökat i motsvarande omfattning som ökningen för denna brottskategori. Brottsförebyggande rådet har också företagit en specialstudie gällande ovan nämnda brottskategori. Undersökningen baseras på de anmälningar som gjorts mellan 1999 och 2006. Undersökningen visar att övergrepp i rättssak har ökat. Anmälningarna har ökat från ca 2400 per år till 4100 per år för åren mellan 1999 och 2006 vilket motsvarar en ökning på cirka 70 procent på sju år.⁹¹ År 2010 anmäldes ca 5300 brott gällande övergrepp i rättssak.⁹² Om det är en reell ökning av antalet övergrepp i rättssak eller om anmälningsbenägenheten har ökat är dock oklart.

I en studie där samtliga åklagare tillfrågades om de hade haft misstankar eller övertygats om att bevispersoner utsatts för någon form av otillåten påverkan uppgav åtta procent av dessa att de, under denna period om fyra veckor som studien avsåg, hade erfarit detta.⁹³

⁸⁹ Brottskod 1707

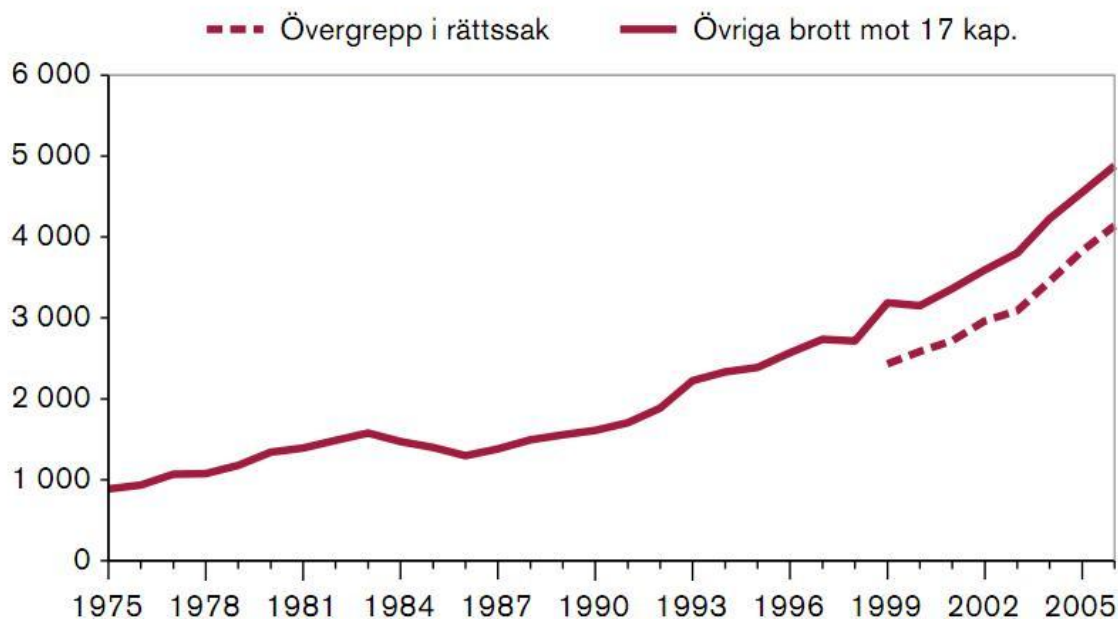
⁹⁰ Brå, *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*, s 400, 2008

⁹¹ Ibid, s 401

⁹² Brå, *Övergrepp i rättssak*, 2011-08-10,

http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=34&module_instance=2

⁹³ Brå, *Otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen*, s 119, 2008



Figur 1. Antal anmälda fall av övergrepp i rättssak respektive antal anmälda fall av övriga brott mot 17 kap. i BrB. Åren 1975-2006 och åren 1999-2006.⁹⁴



Figur 2. Antal lagförda brott för övergrepp i rättssak. År: 1996-2007.⁹⁵

⁹⁴ Brå, *Brottutvecklingen i Sverige fram till år 2007*, s 402, 2008

⁹⁵ *Ibid*, s 403

6.3 Anmälningsbenägenhet

Det finns indikationer på att anmälningsbenägenheten har ökat avseende övergrepp i rättssak.⁹⁶ Det kan dels bero på att brottet i allt högre utsträckning uppmärksammas i media och av politiker och därmed en ökad kännedom om brottet. Inom ungdomsbrottsligheten råder det en stor okunskap om brottets existens och att brottet uppmärksammas i media kan då leda till att fler brott anmäls. Det finns dock indikationer som talar i motsatt riktning. Då media rapporterar om hot mot vittnen och målsägande kan detta leda till att medborgarna får en bild av att det är förenat med stor fara att delta i rättsprocesser vilket får negativa konsekvenser på anmälningsbenägenheten. Inom kriminella ungdomsgrupperingar kan dock den rådande normen vara att man inte anmäler brott till polisen. Detta kan innebära att mörkertalet avseende denna typ av brottslighet är stor. Uttrycket "att gola" har en negativ och återhållsam effekt på den som utsätts eller bevittnar ett brott vilket i sin tur kan leda till att brottet övergrepp i rättssak inte ens "behöver" begås. Några påtryckningar för att förhindra att ett brott kommer till rättsväsendets kännedom är då inte nödvändigt eftersom det finns en rädsla för att anmäla brott.⁹⁷

Anmälningsbenägenheten minskar generellt då gärningspersonen sedan tidigare har någon form av relation med offret. Vid övergrepp i rättssak har offer och gärningsperson vanligtvis en relation till varandra. Ett stort mörkertal torde därför föreligga inom den aktuella brottskategorin.⁹⁸ Enligt brottsförebyggande rådet tror man dock att anmälningsbenägenhet inom kategorin relationsvåld har ökat.

⁹⁶ Brå, *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*, s 399, 2008

⁹⁷ *Ibid*, s 398 f

⁹⁸ *Ibid*, s 399

7. Gärningspersoner

”Han sade då till henne att om hon ringde polisen så skulle han döda henne... T.H. har även sagt att om hon ringde polisen så skulle det ske två mord. Hon uppfattade det som att han först skulle döda polisen och sedan henne. Uttalandena gjorde henne rädd.”⁹⁹

Enligt Brå är det främst män som misstänks för övergrepp i rättsak.¹⁰⁰ Övergrepp i rättsak sker till stor del inom tre brottskategorier. Det sker framförallt inom relationsvåld, ungdomsbrottslighet och av den organiserade brottsligheten. Det är mycket sällsynt att gärningspersonen inte tillhör någon av dessa grupper.¹⁰¹

Brottet som begås i samband med relationsvåld utgör en stor andel. Det har i en studie¹⁰² visat sig vid relationsvåld att brottet enbart sker av män mot kvinnor.¹⁰³ Inom denna kategori är makt nära förknippat med brottet.¹⁰⁴

Brottsaktiva ungdomar står också för en stor del av de övergrepp i rättsak som lagförs. Statistiken visar att ungefär hälften av de gärningspersoner som misstänktes för övergrepp i rättsak var mellan 15-25 år. Denna åldersfördelning har över tid visat sig ligga på en konstant nivå.¹⁰⁵ Varför denna del är så stor är inte klarlagt men en förklaring kan finnas i den förändring i synen på ungdomsbrottsligheten som framförallt har skett i skolorna.¹⁰⁶ Man har idag en minskad tolerans mot våld som begås av ungdomar och skolorna har på ett decennium ”gått

⁹⁹ NJA 2008 s.1010

¹⁰⁰ Brå, *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*, s 403, 2008

¹⁰¹ Brå, *Otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen*, s 7, 2008

¹⁰² I Brå:s studie undersöktes otillåten påverkan som är ett något vidare begrepp än övergrepp i rättsak. Otillåten påverkan omfattar enligt Brå trakasserier, hot, våld, skadegörelse och korrup­tion där gärningspersonens syfte är att påverka en persons agerande till sin egen fördel. Övergrepp i rättsak är en del av denna otillåtna påverkan. Brå, *Otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen*, 2008

¹⁰³ Ibid, s 7

¹⁰⁴ Ibid, s 116

¹⁰⁵ Brå, *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*, s 403, 2008

¹⁰⁶ Estrada, Flyghed, (Red), *DEN SVENSKA UNGDOMSBROTTLIGHETEN*, 2007, s 353 ff.

från att handskas med våldet på skolan till att polisanmäla".¹⁰⁷ Rättsväsendet uppmärksammar också idag ungdomsbrottslighet i större utsträckning jämfört med tidigare.¹⁰⁸ Då ungdomar begår den här typen av brott syftar det ofta till att de vill höja sin status och/eller som en maktdemonstration.¹⁰⁹

För den organiserade brottsligheten är brottet endast ett verktyg för att skydda den kriminella verksamheten. Övergrepp i rättssak kan för dessa grupper närmast ses som en bisak. Övergrepp i rättssak kan också ha ett framåtsyftande ändamål då dessa grupper får ett rykte om sig att de inte drar sig för att använda våld. Detta i sin tur kan leda till att eventuellt framtida brottsoffer eller vittnen på grund av rädsla inte anmäler ett brott eller på annat sätt inte vill medverka i en rättsprocess.¹¹⁰

¹⁰⁷ Tham, *Brottsoffret, kriminalpolitiken och Kriminologin*. Ur Nordisk Tidskrift för Kriminalvetenskap, 2006, volym 93, nr 2, s 150

¹⁰⁸ Brå, *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*, s 398, 2008

¹⁰⁹ Brå, *Otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen*, s 7, 2008

¹¹⁰ *Ibid*, s 7

8. Häktning

Övergripp i rättsak ligger i häktningsskäl 2.¹¹¹ Det innebär enligt 24:1 RB att;

Den som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott, för vilket är föreskrivet fängelse ett år eller däröver, får häktas, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns risk för att han

- 1. avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff,*
- 2. genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning eller*
- 3. fortsätter sin brottsliga verksamhet.*

Är för brottet inte föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, skall häktning ske, om det inte är uppenbart, att skäl till häktning saknas.

Häktning får ske endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

Kan det antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter, får häktning inte ske.

Rätten har i dessa fall en möjlighet att häkta en person som är misstänkt under förutsättning att det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållanden eller någon annan omständighet i det enskilda fallet finns en risk för att någon eller några av häktningsgrunderna anses tillämpliga. Häktningsskäl 2 är också det häktningsskäl som är huvudregeln om häktning.¹¹²

¹¹¹ Dahlström, Strand, Westerlund, s 381

¹¹² Ekelöf, Bylund, Edelstam, *Rättegång III*, 2006, s 53

9. Ändring av straffskalorna

Straffskalan för övergrepp i rättssak har i omgångar ändrats. Brottsbeskrivningens lydelse motsvaras alltså i huvudsak den från strafflagens lydelse som överfördes till brottsbalken 1965.

9.1 Prop. 1981/82:141 om ändring i lagstiftningen om kriminalvård i anstalt m.m.

Det här förarbetet behandlade även straffskalan för övergrepp i rättssak. Ett andra stycke i lagrummet med en särskild skala för grovt brott kom att införas. Anledningen till denna förändring var att det blev allt vanligare i brottmålsrättegångar och då särskilt i narkotikamål att vittnen och tilltalade av rädsla för repressalier från den åtalade eller åhörare inte vågade tala fritt. Vittnen, ofta flera i förening, vägrade yttra sig eller gav inte samma uppgifter vid rättegången som de givit vid förundersökningen. Det fanns därför skäl att misstänka att den utsaga som lämnades inför rätten varit osann. Orsaken till att den hörde lämnade en osann utsaga misstänktes ha att göra med en rädsla för repressalier. Det förekom också att vittnen hade vägrat inställa sig till rättegångar där omständigheterna varit sådana att det fanns skäl att anta att det berodde på rädsla. Vittnen som hade avlagt vittnesmål eller som skulle avlägga vittnesmål hade vid flera fall uttryckt en stark oro. Oron fanns både före och efter rättegång och gällde de eventuella konsekvenser deras vittnesmål kunde medföra.

Från polisens sida hade det också framkommit uppgifter om att personer som hade haft vetskap om planerad eller begången kriminalitet från organiserade grupper avstått från att göra en anmälan eller på annat sätt givit sig till känna för polisen. Det var inte heller ovanligt att personer som hördes under en förundersökning för att få misstankar mot en eller flera personer bekräftade för brott som kunde kopplas till organiserad brottslighet ofta, genom att lämna felaktiga uppgifter, sökte undvika all inblandning.¹¹³

¹¹³ Prop 1981/82:141 s 34

Överhuvudtaget upplevde man från rättsväsendets håll att det i samband med vissa brottmålsprocesser blivit ett allt hårdare klimat. Det gällde särskilt de brottmålsprocesser som rörde narkotikamål och organiserad brottslighet.

Den rädsla för de konsekvenser i form av repressalier som vittnen upplevde var dessutom inte sällan obefogad. Att vittna i mål där misstankar fästes mot ledande personer inom den organiserade brottsligheten ansågs vara förenat med stora risker. Särskilt stora ansågs riskerna vara i narkotikamål eftersom det ofta handlade om stora ekonomiska värden och som kunde resultera i långa fängelsestraff för de inblandade.¹¹⁴

Det fanns också uppgifter om att personer som hade lämnat uppgifter eller som kunde misstänkas vilja lämna uppgifter av sådant slag som ovan nämnts hade hotats till liv eller hälsa. Hotet kunde ibland också avse vederbörandes familj. Misshandel och andra övergrepp hade också förekommit i dessa situationer. Misstankar om att medtilltalade hotades med repressalier och trakasserades på anstalter förekom också.¹¹⁵

Mot den bakgrund som här har beskrivits infördes 1982 en särskild straffskala för grovt brott. Maximistraffet för övergrepp i rättssak ändrades därför från fängelse i två år till fyra år. Det ansågs föreligga en bristande proportion mellan den dåvarande straffskalan och de skadeverkningar som övergrepp i rättssak gav upphov till.¹¹⁶

9.2 Prop. 1992/93:141 om ändring i brottsbalken m.m.

1993 kom återigen straffskalan för övergrepp i rättssak att ändras. Ändringen bestod i att straffskalan för brott av normalgraden ändrades från böter eller fängelse i högst två år till böter eller fängelse i ett år. Straffskalan för grovt brott

¹¹⁴ Prop 1981/82:141 s 34

¹¹⁵ Ibid, s 34

¹¹⁶ Ibid, s 35

ändrades samtidigt från fängelse i högst fyra år till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.¹¹⁷ Anledningen till denna ändring var att man ville förhindra en överlappning av straffskalorna för grovt brott respektive brott av normalgraden.¹¹⁸

Vittnets utsatthet belystes i förarbetet och det ansågs medföra svåra påfrestningar för en person att avlägga vittnesmål vid domstol. Det kunde inte heller uteslutas att hot och våld förekom mot personer som skulle vittna i en rättegång.¹¹⁹

Straffbestämmelsen i 17:10 BrB avsåg att utgöra ett skydd mot otillbörlig påverkan på utförande av talan eller avgivande av utsaga vid domstol eller annan myndighet. För att rättskipningen skulle fungera på ett tillfredställande sätt ansåg man att den vittnesplikt som föreligger måste skyddas mot otillbörlig påverkan. Paralleller till straffbestämmelser för mened och osann partsutsaga gjordes och det ansågs, i likhet med mened, att övergrepp i rättssak skulle tillmätas ett högt straffvärde.¹²⁰

9.3 Prop. 1996/97:135 Ändring i brottsbalken. Skärpning av straff för övergrepp i rättssak

1997 kom straffskalan att skärpas ytterligare. Straffmaximum för normalgraden höjdes till fängelse i två år. Dessutom kom straffskalan för grovt brott att skärpas till fängelse i lägst ett år och högst sex år.

Ett allt hårdare klimat i samband med rättegångar om allvarlig brottslighet hade utvecklats och viljan att vittna i dessa rättegångar hade därför minskats. Dessutom hade hot och trakasserier mot vittnen ökat. Det förkom i allt högre utsträckning att kvinnor som hade anmält män för misshandel eller sexuellt våld tog tillbaka sin anmälan på grund av att männen genom våld eller hot om våld tvingat

¹¹⁷ Prop 2001/02:59 s 44

¹¹⁸ Prop 1992/93:141 s 47

¹¹⁹ Prop 1992/93:141 s 46 f.

¹²⁰ Ibid, s 46

dem till detta. Vittnen och blivande sådana kände i en allt högre utsträckning en rädsla för att medverka i en rättsprocess. Dessutom hade respekten och förtroendet för rättssystemet minskat. Rättsprocessen i samband med vissa typer av brott hade ytterligare försvårats. Särskilt svårt hade utredning och lagföring i mål som hade anknytning till kriminella mc-gäng och andra kriminella grupper kommit att bli. Systematiska hot och repressalier mot vittnen, målsägande och parter förekom i allt högre utsträckning. Liknande förfaranden förekom allt oftare också i samband med narkotikamål.

Författarna till förarbetet betonade vikten av medborgarnas lojalitet med rättsordningen och att detta är en väsentlig beståndsdel i ett demokratiskt samhälle. Rättsordningen i Sverige bygger på att vittnen och målsägande i en rättsprocess på ett fritt och sanningsenligt sätt kan lämna uppgifter vid domstol. Den utveckling som hade skett under senare år visade hur sårbart rättssystemet är för dessa angrepp. För att en rättsprocess ska vara rättssäker och effektiv krävs ett aktivt medverkande från medborgarna i samhället. I de situationer då vittnen av rädsla för repressalier inte kan medverka på ett sådant sätt som rättssystemet kräver angrips de fundament som rättssystemet vilar på. Då vittnen på ett otillbörligt sätt påverkas att inte delta i en rättsprocess eller att lämna felaktiga uppgifter kan leda till att det uppfattas som lönsamt för vissa grupper och därför sätter i system att sabotera och blockera rättssystemet. På detta sätt minskas också avsevärt möjligheten att lagföra de personer som begår den allvarliga brottslighet där vittnen hotas och som är vanligt förekommande.¹²¹

De förändringar i straffskalan som hade skett 1993 hade inte syftat till att generellt ange en förändring av straffvärdet för övergrepp i rättssak. Avsikten var istället att förhindra en överlappning av straffskalor vid gradindelade brott. En straffvärdeöversyn i egentlig mening hade inte skett vid det utredningsarbetet. Dessutom hade den utveckling som skett varit betydligt allvarligare än vad som hade förutsetts i samband med att grovt brott infördes i straffskalan 1982. Det argumenterades också för att "Uppkomsten av grupper som öppet ställer sig

¹²¹ Prop 1996/97:135 s 8

utanför lagen och som inte gör någon hemlighet av att de negligerar den offentliga rättsordningen kan inte accepteras.”¹²² Det ansågs därför nödvändigt att det straffrättsliga skyddet ytterligare förstärktes för vittnen och andra förhörspersoner.¹²³

Den höjning av straffvärdet som kom att ske innebar att man närmade sig straffvärdet för brottet menad i 15:1 BrB. Dessutom innebar denna höjning att preskriptionstiden för övergrepp i rättsak kom att förlängas från dåvarande två år till fem år. Höjningen av straffvärdet skulle enligt utredarna medföra generellt något strängare straff för brottet i jämförelse med tidigare bedömda påföljder.¹²⁴

9.4 Prop. 2001/02:59 Hets mot folkgrupp, m.m.

År 2002 höjdes straffskalan ytterligare och det är också den straffskala som idag är gällande. Straffskalorna kom nu att helt anpassas till straffskalorna för menad. Det innebar att straffet för grovt brott höjdes till fängelse i lägst två år och högst åtta år. Böter utgick ur straffskalan för brott av normalgraden och maximistraffet för brott av normalgraden höjdes till fängelse i fyra år. Dessutom infördes en särskild straffskala för ringa brott där böter eller fängelse i högst sex månader föreskrevs.

Det konstateras i förarbetet att organiserad brottslighet förekommer i Sverige bl.a. grov narkotikabrottslighet och människosmuggling och det föreligger en avsevärd risk för att denna brottslighet kommer att öka. Dels beror denna eventuella framtida ökning på den trend mot ökande internationalisering som hade konstateras på senare år avseende dessa former av kvalificerad brottslighet dels den brottsutveckling som skett avseende denna typ av brottslighet i andra länder i Europa. Olika mc-gäng i Sverige är ett exempel på denna typ av organiserad brottslighet där personer med sådan anknytning har ett rykte om att använda sig av våld i sin verksamhet. Det är inte ovanligt att personer som ingår i dessa grupperingar använder sig av det rykte som de omgärdas av och medvetet ut-

¹²² Prop 1996/97:135, s 9

¹²³ Ibid, s 8

¹²⁴ Prop. 1996/97:135 s 10

nyttjar detta för att exempelvis driva in skulder.¹²⁵ Detta har även lett till svårigheter i samband med utredning och lagföring av denna brottslighet eftersom vittnen och målsägande många gånger drar sig för att medverka i en rättsprocess där personer från dessa grupperingar åtalas. Vetskapen om att personer i målet tillhör dessa grupper är ofta tillräckligt för att vittnen och målsägande inte vill delta. Dessutom förekommer det att vittnen eller förhörspersoner under utredningen hotas, tydligt eller förtäckt, om repressalier och på så sätt skräms till tystnad alternativt pressas till att lämna felaktiga uppgifter. Även poliser har blivit hotade i samband med utredning av kriminella mc-gäng.¹²⁶

På grund av de svårigheter som förelåg i samband med att brott med kopplingar till organiserad brottslighet utreddes och att dessa svårigheter i avsevärd högre utsträckning hade ökat talade för att de gärningar som innefattade övergrepp i rättssak skulle tillmätas ett högre straffvärde än vad det gjorde vid den tidpunkten.¹²⁷ Straffvärdet för övergrepp i rättssak bedömdes bära tillmätas samma straffvärde som för mened. Den förändring och anpassning av straffskalan till att gälla samma som för mened innebar också att en generell uppgradering av straffvärdet för övergrepp i rättssak skulle leda till något strängare straff för detta brott i jämförelse med tidigare ordning.¹²⁸

¹²⁵ Prop 2001/02:59 s 13

¹²⁶ Prop. 2001/02:59 s 14

¹²⁷ Ibid, s 46

¹²⁸ Ibid, s 46

10. Åtgärder

Det finns flera åtgärder som syftar till att stävja eller minska skadeverkningarna av övergrepp i rättssak. En del av åtgärderna syftar till att förhindra att brottet begås d.v.s. är av brottsförebyggande karaktär. Vanligare är dock att åtgärderna som har kopplingar till övergrepp i rättssak inriktade på att underlätta för vittnen och målsäganden att delta i den juridiska processen. En del av åtgärderna syftar till att underlätta före och under en rättegång medan andra syftar till att skydda dem när en rättegång är avslutad. Straffstadgandet i 17:10 BrB är en markering och ett viktigt uttryck för lagstiftarens inställning till otillbörlig påverkan på målsäganden, vittnen och andra förhörspersoner. Straffstadgandet är ett viktigt skydd och således i sig en viktig åtgärd för att förhindra en otillbörlig påverkan. Det är dock inte ett tillräckligt skydd utan fler åtgärder har det ansetts finnas behov av dels för att skydda den enskilde dels skydda rättssystemet. Nedan följer några exempel på dessa åtgärder som vidtagits. Det är endast en exemplifiering och inte en heltäckande sammanställning.

10.1 Målsägandebiträde

I vissa mål har en målsägande rätt till ett målsägandebiträde. Det är rätten som förordnar om ett målsägandebiträde och det ska ske i mål om vissa specifika brott exempelvis 6 kap. BrB.¹²⁹ Även i andra mål kan dock ett sådant biträde förordnas, exempelvis i mål om brott då fängelse kan följa och målsägande har ett särskilt starkt behov av det.¹³⁰

Målsägandebiträde ska, i det fall då ett sådant enligt lag ska förordnas, utses när förundersökning har inletts. Bitrådets uppgift är att hjälpa målsägande att tillvarata dennes intressen både under polisutredning och under rättegång. Målsägandebiträdet ska ha juridisk kompetens och även föra talan om eventuellt skadestånd om inte åklagaren för denna talan. Insatserna består huvudsakligen i att bistå med sin juridiska kompetens men det ingår också i arbetsuppgiften att fungera som ett psykologiskt stöd. Det kostar inget för målsäganden att ha ett mål-

¹²⁹ 1 § Lag (1988:609) om målsägandebiträde

¹³⁰ 1 § 1 st. p.3 Lag (1988:609) om målsägandebiträde

sägandebiträde under förutsättning att det är domstolen som har förordnat om denne.¹³¹

10.2 Vittnesstöd

År 2001 fastslog regeringen att vittnesstödsverksamhet bör finnas på alla tingsrätter och hovrätter inom tre år.¹³² Verksamheten syftar till att brottsoffer och vittnen ska känna sig trygga i samband med rättegång. Det är inte ovanligt att dessa inte har kännedom om hur en rättegång går till och den kunskapen kan då ett vittnesstöd bistå med.

Begreppet vittnesstöd är något missvisande eftersom det i lika hög utsträckning riktar sig till målsäganden som till vittnen. Ett fåtal tingsrätter benämner verksamheten annorlunda exempelvis "rättegångsstöd" och "tingsvärdar" förekommer. Dessa är också något missvisande eftersom "rättegångsstöd" antyder att stödet lämnas under själva rättegången vilket inte är fallet då den stödjande personen vanligtvis väntar i domstolens väntsal. Även "tingsvärd" är missvisande eftersom den benämningen antyder att den stödjande personen är anställd hos tingsrätten. Det är vanligtvis lokala brottsofferjourer som administrerar verksamheten men det förekommer också att det är ideella föreningar som ansvarar.¹³³

De insatser som ett vittnesstöd utför sker endast i direkt anslutning till domstolsförhandlingen. Insatsernas fokus är att informera vittnen eller målsäganden om de praktiska förhållandena i samband med domstolsförhandlingen. Det kan handla om att visa personen till rätt sal, informera om vilka aktörer som kommer vara där och hur dessa är placerade i rättssalen, berätta hur förhandlingen går till o.s.v. Det är också viktigt att informera om den rätt till ersättning för kostnader som man haft i samband med inställelsen och var man sedan kan hämta ut denna ersättning.¹³⁴ Den absolut viktigaste uppgiften kan många gånger vara att vara

¹³¹ Brottsoffermyndigheten, Brottsofferjourernas Riksförbund, *Vittnesstödshandboken*, 2006, s 50

¹³² Prop 2000/01:79 s 24

¹³³ Vittnesstödshandboken, s 10

¹³⁴ *Ibid*, s 28

sällskap, en medmänniska som finns där just för den personen som är i behov av de stödjande insatserna.

10.3 Anonyma vittnen

Diskussioner gällande möjligheten till anonyma vittnen har i Sverige vid ett flertal tillfällen sedan år 1990 förts i utredningar, av regeringen och i riksdagen. Det är idag inte tillåtet med anonyma vittnen då det strider mot den grundläggande principen om en rättvis rättegång där en parts rätt till fullständig insyn i alla de förhållanden som riktas mot honom eller henne och som kan tänkas ligga till grund för en fällande dom.¹³⁵

I samband med att justitiedepartementet hade fått i uppdrag att överväga och föreslå åtgärder för att förhindra att vittnen och andra bevispersoner av rädsla ändrade sina uppgifter eller vägrade yttra sig vid domstolsförhandling diskuterades möjligheten till anonyma vittnen.¹³⁶ Det anonyma skulle bestå i att de uppgifter som rör målsägande eller vittnets person eller uppgifter om andra förhållanden som innebär att den personen kan identifieras skulle hållas hemliga för den som är misstänkt eller är tilltalad.

Det finns inget uttryckligt förbud i europakonventionen mot anonyma vittnen. Anonyma vittnen kan i undantagsfall vara förenligt med konventionen. Det måste dock, för det vittne som önskar vara anonym, finnas ett konstaterat behov av skydd. Ett anonymt vittne innebär en nackdel för försvaret och behovet av skydd måste därför vägas mot denna nackdel. En avvägning mellan artikel 6 i europakonventionen som berör rätten till en rättvis rättegång och artikel 8 i konventionen som rör rätten till skydd för privat- och familjeliv, i det här fallet för målsäganden och vittnen, är nödvändig.¹³⁷

¹³⁵ SOU 2004:1, s 203

¹³⁶ Ibid, s 203

¹³⁷ Ibid, s 205

Enligt Europarådet ska möjligheten att använda sig av anonyma vittnen i de fall då hot mot vittnen förekommer användas endast i de situationer då omständigheterna är exceptionella. Sådana omständigheter som att det föreligger allvarligt hot mot ett vittnes liv eller frihet kan medföra att anonymitet är motiverat. Vittnets trovärdighet är väsentligt vid detta avgörande. Dessutom får inte en fällande dom grundas endast på det som framkommit genom det anonyma vittnesmålet.¹³⁸

I utredningen framkommer att det är förenat med stora processuella svårigheter att tillåta anonyma vittnen. Dock anses det inte försvarbart att vittnen som genom att avslöja sina personuppgifter riskerar att utsättas för allvarliga hot mot vittnes liv eller hälsa ska tvingas fullgöra sin vittnesplikt. Utredarna anser dock att en möjlighet med anonyma vittnen endast skulle ha en begränsad betydelse eftersom det är vanligt att vittnen som har betydelse för målet redan är kända för den tilltalade. På grund av den begränsade effekten som möjligheten till anonyma vittnen innebär och de svåra processuella svårigheter som ett sådant system kan innebära som är till nackdel för den tilltalade anses andra åtgärder för att stödja utsatta vittnen istället användas.¹³⁹

10.4 Folkbokföringsåtgärder

Det finns olika slags skydd som kan vidtas i de situationer då vittnen hotas eller riskerar att hotas. Skydd av personuppgifter är en sådan åtgärd. De personuppgifter som finns i folkbokföringen är som huvudregel offentliga. Det gäller exempelvis namn, personnummer och adressuppgifter. I de situationer då en person har blivit utsatt för våld, hot om våld, förföljelse eller andra typer av trakasserier kan det bli aktuellt med att skydda uppgifter i folkbokföringen. De alternativ som finns är sekretessmarkering, kvarskrivning och fingerade personuppgifter.

¹³⁸ SOU 2004:1 s 205

¹³⁹ Ibid, s 210

10.4.1 Sekretessmarkering

Sekretessmarkering är den åtgärd som är den minst ingripande folkbokföringsåtgärden. Sekretessmarkering innebär att vid en förfrågan om någons personuppgifter ska en särskild bedömning göras om dessa uppgifter får lämnas ut. Det är alltså inte frågan om en absolut sekretess utan endast en varningssignal om att noggrann försiktighet bör vidtas innan uppgifterna lämnas ut. Det är endast ett fåtal personer på skatteverket som har tillgång till personuppgifter gällande den som har sekretessmarkering.¹⁴⁰ Uppgifterna kan efter en prövning komma att lämnas ut men normalt sett görs detta inte.

För att beviljas sekretessmarkering finns det inga formella krav men ett konkret hot i det enskilda fallet bör det dock röra sig om. Exempelvis ett yrke som är förenat med en viss utsatthet är inte tillräcklig skäl för att beviljas sekretessmarkering. En omprövning av beslutet om sekretessmarkeringen sker vanligtvis varje år.

10.4.2 Kvarskrivning

Kvarskrivning är ett adresskydd vilket innebär att en persons verkliga bostadsort inte framgår av folkbokföringsregistret. Enligt 16 § folkbokföringslagen kan kvarskrivning ske då en person av särskilda skäl "kan antas bli utsatt för brott, förföljelser eller allvarliga trakasserier på annat sätt". Det innebär att de omständigheter som ligger till grund för att kvarskrivning ska medges i huvudsak ska motsvara de omständigheter som krävs för att utfärda besöksförbud enligt lagen om besöksförbud. (SFS 1988:688) Om frågan om besöksförbud har prövats men tillräckliga skäl för detta saknats bör inte kvarskrivning medges.¹⁴¹

Kvarskrivningen innebär att personen fortsätter vara folkbokförd på den gamla folkbokföringsorten. Endast om den enskildes behov inte kan tillgodoses genom besöksförbud kan kvarskrivning medges. Även den utsatte personens familj kan bli föremål för kvarskrivning. Enligt 17 § folkbokföringslagen får kvarskrivning

¹⁴⁰ Skatteverket, *Ansökan om skyddade personuppgifter*, 2011-08-25, <http://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing/skyddadepersonuppgifter/ansokan.4.18e1b10334e8bc80004675.html>

¹⁴¹ Prop 1990/91:153 s 137

medges för högst tre år. Antalet personer som var kvarskrivna i Sverige i september 2010 uppgick till 1728 personer.¹⁴²

10.4.3 Fingerade personuppgifter

Fingerade personuppgifter är den av de folkbokföringsåtgärder som är mest ingripande. Endast 20-30 personer har idag enligt skatteverket ett sådant skydd. Fingerade personuppgifter innebär att personen får tillstånd att använda en annan identitet. En sådan åtgärd kan beviljas då en person riskerar att utsättas för allvarlig brottslighet som riktas mot liv, hälsa eller frihet.¹⁴³ Sådana brott som är direkt livshotande eller som är avsett att orsaka svår kroppsskada eller grov frihetskränkning och som är reglerat i 3, 4 och 6 kap. BrB är de brott som fingerade personuppgifter är avsedd att skydda personen från.¹⁴⁴ Även brott som är reglerat i 17 kap. BrB är sådana brott som kan föranleda att en person beviljas fingerade personuppgifter.

Det är efter ansökan hos rikspolisstyrelsen som Stockholms tingsrätt meddelar beslut om sådan åtgärd. Fingerade personuppgifter kan även omfatta de familjemedlemmar som varaktigt är bosatta tillsammans med den som ansöker om detta skydd.¹⁴⁵

Det krävs inte att personen som ansöker om skyddet har varit utsatt för brott. Det är dock inte ovanligt att den som ansöker har varit utsatt för brott. De personer som har anmält ett brott löper en ökad risk för att utsättas för brott. Hur stor risken är kan vara beroende av hur allvarligt det brott som personen anmält är samt gärningspersonens personlighet har särskild betydelse vid avgörande om anmälaren kan bli utsatt för repressalier.¹⁴⁶

¹⁴² Skatteverket, *Kvarskrivning*, 2011-08-25, <http://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing/skyddadepersonuppgifter/kvarskrivning.4.76a43be412206334b89800022961.html>

¹⁴³ 1§ Lag (1991:483) om fingerade personuppgifter

¹⁴⁴ Prop 1997/98:9 s 53

¹⁴⁵ 1 § 3 st. Lag om fingerade personuppgifter

¹⁴⁶ SOU 1998:40 s 289

Det är inte per automatik tillräckligt att en person har utsatts för brott för att beslut om fingerade personuppgifter ska beviljas. Det måste föreligga en risk att personen kommer att utsättas för ytterligare brott av den kategori av brott som ovan beskrivits. I de situationer då en gärningsperson fortsätter att trakassera eller söker kontakt med den utsatte är det oftast en tillräcklig omständighet för att konstatera att en erforderlig risk föreligger.¹⁴⁷

10.5 JO ang. bekämpning av organiserad brottslighet

En annan typ av åtgärd kopplat till övergrepp i rättssak är det brottsförebyggande arbetet för att bekämpa den organiserade brottsligheten. Det är inte ovanligt att dessa kriminella grupperingar använder sig av, eller har rykte av att använda sig av, övergrepp i rättssak för att förhindra att brott kommer till rättsväsendets kännedom. Justitieombudsmannen, Melin, har granskat en del av de arbetsmetoder som polisen använder mot organiserad brottslighet och ställer sig frågan - vilka polisiära åtgärder är godtagbara i ett demokratiskt rättssamhälle för att komma åt grov organiserad brottslighet?¹⁴⁸ Flera av de metoder som polisen använder sig av är inte reglerade i lag, något som Melin anser är problematiskt utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv. Eftersom polisens arbetsmetoder inte är tydligt lagreglerade är gränsen för vad som är tillåtet och inte tillåtet svår att dra.¹⁴⁹ Det finns dock vissa allmänna principer som polisen ska iaktta och som regleras i 8 § PL.

"En polisman som har att verkställa en tjänsteuppgift ska under iakttagande av vad som föreskrivs i lag eller annan författning ingripa på ett sätt som är försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter".¹⁵⁰

På grund av att polisens arbete mot organiserad brottslighet i framtiden kommer att öka anser han därför att polisens metoder så långt som möjligt måste regleras i lag.¹⁵¹ Melin fokuserar främst på de typer av arbetsmetoder där informatö-

¹⁴⁷ SOU 1998:40 s 289

¹⁴⁸ JO, 2008, Diarienummer: 1772-2007

¹⁴⁹ Ibid

¹⁵⁰ 8 § p.1 PL

¹⁵¹ JO, 2008, Diarienummer: 1772-2007

rer, infiltratörer och brottsprovaktion är inslag i arbetet mot den organiserade brottsligheten.

Polisen är enligt lag skyldig att förebygga brott, bedriva spaning och utreda brott som faller under allmänt åtal.¹⁵² Enligt JO skall polisens samarbete med privatpersoner endast ske i undantagsfall och det kan aldrig accepteras att polisen har ett organiserat arbete med privatpersoner för att provocera fram brottsliga handlingar.¹⁵³ I de fall där det kan anses försvarbart att använda sig av privatpersoner, bör man överväga att en lagreglerad straffrihet införs i händelse av att dessa personer, på uppdrag av polisen, begår brott. Detsamma anser Melin bör gälla då en infiltratör, som ju är polis, begår brott i infiltratörsrollen. En polis får idag enligt grundläggande principer inte begå brott för att utreda eller förhindra brott. Att som infiltratör inte begå brott i uppdraget är förenat med stora svårigheter. Melin anser att det finns behov av klara och tydliga regler på detta område, något som idag saknas. Det har också framförts behov av att skydda informatörer och dess anhöriga. Melin förstår behovet samtidigt som han anser att det finns rättssäkerhetsproblem som kan följa av ett sådant skydd och då särskilt rätten till en rättvis rättegång. Rätten till en rättvis rättegång återfinns i artikel 6 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna och har i praxis kommit att ha stor betydelse i brottmålsrättegångar. En av de viktigare principerna är det kontradiktoriska förfarandet som innebär att båda parter skall ha insyn i allt material i processen samt fått tillfälle att yttra sig över materialet och samma möjligheter att lägga fram bevisning. Detta är också något som regleras i RB. Anonyma vittnen är inte något som förekommer i Sverige förutom då det gäller en polisman med kvalificerad skyddsidentitet. Det samma skall därför, enligt Melin, även gälla informatörer. För att skydda dessa personer får polisen använda sig av det särskilda personsäkerhetsarbete som polisen normalt använder sig av. Europadomstolen har dock uttalat sig gällande anonyma vittnen och menar att den misstänktes rätt till full insyn

¹⁵² 2 § 1 och 3 PL, (1984:387)

¹⁵³ JO, 2008, Diarienummer: 1772-2007

kan begränsas.¹⁵⁴ Det är dock en avvägning som får göras och kompensation genom andra processuella arrangemang måste i dessa fall ske. Melin gör dock den bedömningen att det inte är upp till åklagaren ensamt att göra denna avvägning och avgöra vilket material som försvaret skall få ta del av eller ej. Det är istället en fråga som endast en domstol kan besluta om.¹⁵⁵

10.5.1 Sociologen Micael Björks respons på JO:s åtgärdsförslag

Micael Björk kritiserar JO för den analys och de förslag på lagreglering som han förordar. Han anser att JO:s förslag försvårar polisens arbete mot den organiserade brottsligheten som är en av de stora grupperna som begår systemhotande brottslighet såsom övergrepp i rättssak. Han anser att en "viss polisiär överksamhet kan etableras till följd av juridikens överkomplexitet".¹⁵⁶ Kritiken mot JO handlar om att JO vill göra polisarbetet förutsägbart och förhindra all hemlighetsmakeri i polisens arbete. Statsmaktens kontroll av polisen leder till misstro och inaktivitet hävdar Björk. Det handlar om avvägningar mellan krav på rättssäkerhet och rättvisa rättegångar med allmänhetens krav på ett effektivt polisarbete. Björk menar att polis och domstolar dagligen har problem med hot och vittnen som uteblir och "gärningsmän som går fria därför att människor tittar bort och inte vill delta i polisutredningar".¹⁵⁷ Enligt Björk innebär ett polisarbete såsom JO förordar att den formella rättsliga rationaliteten befästs och genom detta riskerar rättssystemet i allt högre utsträckning att utsättas för systemhotande brottslighet.¹⁵⁸

För att ett effektivt och proaktivt polisarbete skall kunna bedrivas förordar Björk en minskad centralstyrning av polisens arbete eftersom det är lokalt förankrad polis som bäst känner till området och dess grupperingar och hur dessa bäst skall hanteras. Operativa beslut skall fattas på ort och ställe och inte centralt från Rikspolisstyrelsens operativa råd. Han anser att det är naivt att tro att fram-

¹⁵⁴ Dom den 26 mars 1996 i målet Doorson mot Nederländerna och Dom den 23 april 1997 i målet Van Mechelen m.fl. mot Nederländerna

¹⁵⁵ JO, 2008, Diarienummer: 1772-2007

¹⁵⁶ Björk, *Gängbekämpning*, s 125, 2009

¹⁵⁷ Ibid, s 130

¹⁵⁸ Ibid, s 130

gångsrikt polisarbete kan bedrivas med total öppenhet. Polisarbetet mot organiserad brottslighet bör bedrivas i, som han uttrycker det, i ett "juridiskt halvmörker". En total öppenhet innebär att människor försätts i direkt livsfara (han syftar här främst på informatörer) och rättssäkerhetssträvan blir därmed kontraproduktiv. Istället förordar Björk ett samarbete mellan länskriminalen och närpolisorganisation som är av största vikt för att nå framgång i bekämpandet av organiserad brottslighet och den nyrekrytering av kriminella som sker.¹⁵⁹

¹⁵⁹"JO gör det omöjligt att bekämpa gängkriminalitet", DN Debatt, 2009-05-22
<http://www.dn.se/debatt/jo-gor-det-omojligt-att-bekampa-gangkriminalitet>

11. Avslutande diskussion

Övergrepp i rättsak är ett brott som har ökat. Det är allvarligt eftersom en förutsättning för ett väl fungerande rättssystem är att offer och vittnen vågar medverka i en rättsprocess. Vi har i Sverige ett rättssystem som bygger på att allmänheten lämnar information till rättsväsendet. Vittnesmål är också den mest förekommande bevisningen i brottmål. Ett rättssystem som är så beroende av att människor deltar i rättsprocessen måste därför stå sig starkt vid eventuella angrepp på vittnen och målsäganden. Risken är annars att gärningspersoner går fria och i takt med detta minskar också allmänhetens tilltro till rättssystemet.

Vi har en med få undantag medborgerlig skyldighet att efter kallelse vittna i rättegång. En vägran kan leda till sanktioner i form av vite eller häktning. I de situationer då vittnen hotas hamnar de i en prekär situation eftersom en vägran att vittna kan få allvarliga konsekvenser. En gärningsperson kan således ha mycket att vinna – och det kan te sig frestande att i de situationer då ett vittnesmål kan vara avgörande för en fällande dom – genom att på olika sätt försöka påverka ett vittne. Heuman diskuterar möjligheten att i de situationer som ett vittne utsätts för allvarliga hot avstå från att tillgripa sanktioner för att förmå vittnet att medverka i rättsprocessen.¹⁶⁰ Det är en intressant tanke som i mångt och mycket framstår som rimlig. Det kan dock i förlängningen få allvarliga konsekvenser både för den enskilde och för samhället i stort. Information till rättsväsendet är en grundläggande förutsättning för att brott ska komma till rättsväsendets kännedom och leda till att skyldiga personer lagförs. Vittnesplikten är i detta sammanhang avgörande och möjligheten att tillgripa sanktioner är därför viktig. En vittnesplikt utan sanktioner kan leda till svåra avvägningar. När ska ett hot uppfattas som så allvarligt att vittnesplikten ska vika? Vem ska göra den bedömningen? Hur kommer en avsaknad av vittnesmål påverka rättsprocessen och eventuella möjligheter till en fällande dom? En möjlighet för vittnen att avstå att avlägga vittnesmål utan att sanktioner vidtas tror jag kan få väldigt allvarliga konsekvenser för rättssystemet.

¹⁶⁰ Se ovan kap. 2 s 12

Media rapporterar om hur kriminella grupperingar, särskilt kriminella mc-gäng, hotar vittnen och målsäganden. Ryktet om hur dessa grupper inte drar sig för att använda våld sprids genom rapporteringen. Det kan leda till en självcensur där allmänheten frivilligt avstår från att anmäla brott eller vittna i rättegångar. Allmänheten får en bild av att det är förenat med stora risker att delta i en rättsprocess. Medias rapportering påverkar dock allmänheten både på gott och ont. Det leder till en ökad kunskap om brottet vilket det finns ett stort behov av. Medias bild kan dock tyckas något skev, eftersom fokus ligger på de övergrepp i rättssak som den organiserade brottsligheten står för. Dessa utgör dock inte lejonparten av de övergrepp i rättssak som begås. Majoriteten av begångna övergrepp i rättssak sker i stället i samband med relationsvåld eller av brottsaktiva ungdomar vilket inte uppmärksammas i lika hög utsträckning. Detta trots att dessa två grupper står för en stor del av denna brottslighet.

Lagstiftaren har i omgångar höjt straffskalan för övergrepp i rättssak och har genom detta markerat hur allvarligt samhället ser på den här typen av brottslighet. Samhället har dock i mångt och mycket misslyckats med att föra ut detta budskap. Det är många ungdomar som inte har kunskap om brottet och inte ens känner till brottets existens. Många gånger kan övergrepp i rättssak vara ett betydligt allvarligare brott än det grundbrott som dessa personer försöker hindra att komma till rättsväsendets kännedom. Brist på kunskap innebär också många gånger att de ungdomar som utsätts för brottet inte vet att de har blivit utsatta för ett brott. Möjligheten att brottet anmäls blir då minimal.

Flera åtgärder har vidtagits för att underlätta för målsäganden och vittnen att delta i den juridiska processen. De flesta insatser som vidtas för att förhindra att rättsprocessen påverkas på ett otillbörligt sätt är fokuserade till själva huvudförhandlingen alternativt efter avslutad rättsprocess. Exempel på detta är målsägandebiträde, vittnesstöd och folkbokföringsåtgärder. Övergrepp i rättssak är dock ett brott som vanligtvis sker långt tidigare, oftast i samband med grundbrottet alternativt innan förhör. Ett bredare perspektiv på de brottsförebyggande

åtgärderna är därför väsentligt. Att sprida information och kunskap är en sådan åtgärd som jag anser bör vidtas i allt större utsträckning. Som ovan anförts saknar många ungdomar, som står för en stor del av denna brottslighet, kunskap om brottets existens.

Övergrepp i rättsak kan vara svårt att helt förhindra eftersom det kan te sig frestande för en del personer att försöka påverka vittnen för att förhindra en fällande dom med ett långt fängelsestraff som följd. Samhället måste dock försöka att minska de skadeverkningar som denna brottslighet får på rättssystemet. I samband med den ändring av straffskalan som genomfördes 1997 stod i förarbetet att läsa "Uppkomsten av grupper som öppet ställer sig utanför lagen och som inte gör någon hemlighet av att de negligerar den offentliga rättsordningen kan inte accepteras".¹⁶¹ Detta är i allra högsta grad en ståndpunkt från samhällets sida som gäller än idag.

I mångt och mycket handlar det om att allmänheten måste ha en tilltro till rättssystemet, att de människor som begår allvarliga brott åtalas och lagförs. Det är också väsentligt att de människor som deltar i en rättsprocess, som vittnen eller målsäganden, känner en trygghet före, under och efter en rättegång. Att samhället visar på en vilja och en förmåga att skydda dessa, för rättssystemet så essentiella element, är därför avgörande.

¹⁶¹ Prop 1996/97:135 s 9

Källförteckning

Offentligt tryck

Brottsoffermyndigheten & Brottsofferjourernas Riksförbund, *Vittnesstödshandboken*, 2006

Brå, *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*, Rapport 2008:23

Brå. *Otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen. Om ungdomsbrott, relationsvåld och organiserad brottslighet*. Rapport 2008:8

Ds 1995:1. *Vittnen och målsägande i domstol*

JO, Diarienummer: 1772-2007, 2008

Prop 1981/82:141 *om ändring i lagstiftningen om kriminalvård i anstalt m.m.*

Prop 1986/87:89 *om ett reformerat tingsrättsförfarande*

Prop. 1992/93:141 *om ändring i brottsbalken m.m.*

Prop 1996/97:135 *Ändring i brottsbalken. Skärpning av straff för övergrepp i rättsak*

Prop 1997/98:9 *Skydd för förföljda personer, Skydd för förföljda personer, samordningsnummer, m.m.*

Prop 2000/01:79 *Stöd till brottsoffer*

Prop 2001/02:59 *Hets mot folkgrupp, m.m.*

SOU 1998:40 *Brottsoffer Vad har gjorts? Vad bör göras?*

SOU 2000:88. *Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. - straffansvarets räckvidd*

SOU 2004:1. *Ett nationellt program om personsäkerhet*

Litteratur

- Björk, M, *Gängbekämpning om polisinsatser mot organiserad brottslighet*, Malmö 2009
- Dahlström, M, Strand, A & Westerlund, G, *Brott och påföljder*, Stockholm 2011
- Ekelöf, P-O, Bylund, T & Edelstam, H, *Rättegång III*, Stockholm 2006
- Estrada, F & Flyghed, J, (Red), *DEN SVENSKA UNGDOMSBROTTLIGHETEN*, Lund 2007
- Holmqvist, L, Leijonhufvud, M, Träskman, PO & Wennberg, S, *Brottsbalken del I*, Stockholm 2005
- Holmqvist, L, Leijonhufvud, M, Träskman, PO & Wennberg, S, *Brottsbalken del II*, Stockholm 2009
- Jareborg, N, *Brotten III*, Lund 1986
- Jareborg, N, *Straffrättens gärningslära*, Stockholm 1995
- Jareborg, N, *Allmän kriminalrätt*, Uppsala 2001
- Leijonhufvud, M & Wennberg, S, *Straffansvar*, Stockholm 2005
- Löfmarck, M, *Straffrättens konkurrensproblem*, Stockholm 1974
- Westerlund, G, *Våld mot tjänsteman*, Lund 1990

Tidsskrifter

- Heuman, L, *Köpta vittnen*, SvJT, 1983, s 669-700
- Heuman, L, *Absolut eller relativ vittnesplikt*, JT 1994/95 s 153-160
- Tham, H, *Brottsoffret, kriminalpolitiken och Kriminologin*. Nordisk Tidskrift för Kriminalvetenskap, 2006 s 147-159

Databaser

- Borgström, P, Kommentar i Karnov, thomsonreuters.se
- Nilsson, G, Kommentar i Karnov, thomsonreuters.se

Åberopade rättsfall

Högsta domstolen

- NJA 1969 s 17
- NJA 1976 s 587

NJA 1999 s 275

NJA 2008 s 1010

Hovrätten

RH 1991:58

RH 1990:82

Beslut 1998-03-11 i mål Ö 374/98

Dom 1999-09-20 i mål B 35/99

Tingsrätten

Dom 1999-09-14 i mål B 1618/99

Europadomstolen

Doorson mot Nederländerna, 26 mars 1996

Van Mechelen m.fl. mot Nederländerna, 23 april 1997

Internet

Brå, *Övergrepp i rättssak*, läst 2011-08-10,

http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=34&module_instance=2

Björk, M, *"JO gör det omöjligt att bekämpa gängkriminalitet"*, DN Debatt, publ.

2009-05-22, läst 2011-07-01 [http://www.dn.se/debatt/jo-gor-det-omojligt-att-](http://www.dn.se/debatt/jo-gor-det-omojligt-att-bekampa-gangkriminalitet)

[bekampa-gangkriminalitet](http://www.dn.se/debatt/jo-gor-det-omojligt-att-bekampa-gangkriminalitet)

Skatteverket, *Ansökan om skyddade personuppgifter*, läst 2011-08-25,

<http://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing/skyddadepersonuppgifter/ans>

[okan.4.18e1b10334ebe8bc80004675.html](http://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing/skyddadepersonuppgifter/ansokan.4.18e1b10334ebe8bc80004675.html)

Skatteverket, *Kvarskrivning*, läst 2011-08-25,

<http://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing/skyddadepersonuppgifter/kvar>

[skrivning.4.76a43be412206334b89800022961.html](http://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing/skyddadepersonuppgifter/kvarskrivning.4.76a43be412206334b89800022961.html)